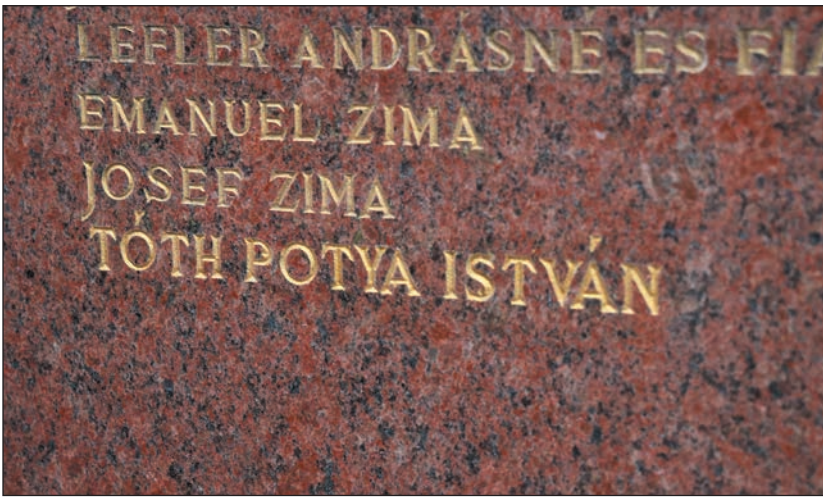

Fölkerült Tóth Potya István neve a zsidómentők emléktáblájára

A budapesti Dohány utcai zsinagóga udvarán, a Wallenberg Emlékparkban található márványtáblán immár az FTC legendás játékos-edzője, Tóth Potya István (1891–1945) is szerepel azok között, akik a vészkorszakban zsidó életet mentettek. A sportember nevével kiegészített táblát ünnepélyes külsőségek között leplezték le a Ferencvárosi Torna Club és a Mazsihisz szervezésében.

A leszármazottak, Tóth Potya István unokája és két dédunokája jelenlétében rendezték meg azt a szűk körű ünnepséget, amely a Fradi legendás játékos-edzőjének állít emléket a zsidómentők Wallenberg Emlékparkban található emléktábláján. Tóth Potya István a vészkorszakban sok embert bújtatva, több száz zsidót mentett meg a haláltól, ő maga azonban nem élte túl a viláégést: a nemzetközi hírű edzőt 1944 végén elfogták, felelősségre vonták az üldözöttek megsegítése miatt, és 1945 elején a nyilasok kivégezték.

Emlékének megőrzésére a Ferencvárosi Torna Club az utóbbi években nagy gondot fordít: korábban időszerki kiállítás rendeztek, majd a Mazsihisszel közösen megemléke-

zést is szerveztek a tiszteletére. Tóth Potyának emléket állítottak az FTC-MVM Sportközpontban, ahol róla nevezték el az egyik edzőpályát, és az ő nevét viseli a Groupama Aréna egyik skyboxa is. Emlékeztének megőrzését szolgálja a közelmúltban az edzőnaplóból kiadott könyv is.

Nem véletlen, hogy **Heisler András**, a Mazsihisz elnöke ünnepi beszédében köszönetet mondott az FTC-nek és személy szerint **Kubátov Gábor** elnöknek azért a misszióért, amit az egyesület az anti-

rasszizmus jegyében folytat. Heisler András fölidézte most 96 éves nagybátyjának alakját, akit a vészkorszakban a nyilasok a Dunába akartak lőni, ő azonban túlélte a végzetesnek szánt golyót.

Az Izraelben élő nagybácsit Heisler azért említette meg, mert ő zsidó ember létére megrögzött fradista, olyannyira, hogy 1944-ben 19 évesen egyik zsidó barátjával a védett házból is kiszökött egy Fradi-meccsre. Éppen abban az időszakban, amikor a klub edzője Tóth Potya István volt, az a különleges sportember, aki saját élete kockáztatásával emberek százait mentette meg, köztük Gobbi Hildát vagy a Latabár fivéreket. Heisler András föllevenítette: 2018-ban, amikor a Ferencváros a Maccabi Tel-Aviv labdarúgócsapatát fogadta az Üllői úton, Kubátov Gábor FTC-elnök rendkívül keményen és tiszteletre méltóan kiállt a rasszizmus ellen. „Ezt nagyon köszönjük neked, Gábor, és köszönjük az egész FTC-nek” – fogalmazott Heisler András.

Kubátov Gábor hangsúlyozta: a sport mindenre megtanít, arra is, amit nem oktatnak iskolában vagy nem tanítanak meg otthon, olyasmit, amire a győzelem utáni vágy hevében nem is gondolunk.

A sport a legnagyobb tanítók egyike, megtanít a felkészülésre, a küzdelemre, a nagy valóságra, arra, hogy csapatban segíteni kell a győngét, s hogy a győzni akarásnak van határa, mert a győzelemért mindent megtenni: nem lehet. Mindent nem.

Az FTC elnöke Tóth Potya Istvánt sportolói és emberi kiválóságnak nevezte, aki azt tette, amit a sportból tanult: segítette a gyengéket, vagyis azokat, akikre a fair play szabályai nem voltak érvényesek.

Jákov Hadas-Handelsman, Izrael Állam budapesti nagykövete hősnek nevezte Tóth Potya Istvánt, és hosszan méltatta emberi és sportolói érdemeit. Megjegyezte: az ő edzőakadémiája zsidó diákokat is felvett, nélküle az FTC nem arathatott volna oly sok hazai és nemzetközi győzelmet. A nagykövet szerint a sportember „világítótoronyként” fénylett az emberiség legsötétebb időszakában, és annak ellenére segített a zsidóknak, hogy tudta: ezzel a saját életét sodorja veszélybe.

A rendezvényen **Szegedi Péter** történész elevenítette föl a sportember tevékenységét, majd **ifj. Tóth István** és **Tóth Krisztina**, a két ükunoka köszöntö meg a jelenlévőknek dédapjuk emlékének megőrzését.

Kácsor Zsolt / Mazsihisz

Tóth Potya István emlékezete

Kardos Péter főrabbi beszéde az avatáson

Kedves barátaim, szurkolótársaim! Azért jöttünk el ma ide, hogy felidézzük az emléket egy igaz embernek. Megkésétt elégtétel ez Tóth Potya Istvánnak és leszármazottainak egyaránt.

Hogy miért megkésétt?

Mert halála után évtizedekig tabu volt a neve és a tevékenysége.

Hogy honnan tudom?

Mivel közel hetven esztendővel ezelőtt léptem át először a Kinizsi sporttelep kapuján, s hosszú évtizedeken át hallgattam a szurkolók beszélgetéseit, melyekben szinte minden alkalommal felidéztek összehasonlításképpen a régi időket, játékosokat, edzőket, de ezt a nevet soha nem hallottam kiejteni. Most már sejtem, miért. Vagy ismerethiányból fakadóan, vagy félelemből. Én ez utóbbira tippelek, mivel az ötvenes években vagyunk, és egy fradista zsidómentő képe nem fért rá a politikai palettára.

Hogy miért nem?

„Mert ezek mind nyilasok” – mondta akkor Rákosi Mátyás. Az a Rákosi, aki csak azokat a nyilasokat tűrte meg maga körül, akik pártjában találtak menedékre, mivel ahogy ő nevezte őket, „korábban megtévesztett emberek voltak”.

Hogy akkor mégis miről szólt a közbeszéd a lelátókon?

Hát például arról, hogy szétszedték a csapatot. Meg arról, hogy meg kell büntetni a szurkolókat és az egyesületet. Azt az egyesületet, amely a fasizmus idején elsőként állt ki, hogy tiltakozzon az úgymond zsidó MTK kizárása és megszüntetése ellen.

A nagykövet úr által idézett talmudi rész, miszerint aki egy embert megment, az egész világot menti meg, szomorú végkifejletet hozott Tóth Potya István életébe. Ő, aki sok-sok üldözöttet mentett meg, a sors különösen kegyetlen játéka folytán saját magát nem tudta megmenteni.

Ovinu málkénu! Atyánk, királyunk, örökkévaló Istenünk! Tőhi náfsaj cőruro bicrajr háchájim – add, hogy lelke foglaltassék bele az örök életűek kötelekébe!

Ezt a táblát pedig aranyozza be a magyar zsidóság hálája és köszönete.

Hitler rezidenciája magyar zsidó belsőépítész bútorai

A Sasfészek, amely egykor a Harmadik Birodalom kiemelt diplomáciai jelentőségű építménye volt, napjainkban a Bajor-Alpok kedvelt kilátópontja, ahol a bajor konyha legjavát felvonultató étterem működik.

A robusztus köéület a Hitlerhez köthető kevés épen megmaradt műemlék egyike, ezért jelentős érdeklődésre tart számot. Ugyanakkor habár sok helyen olvasható, hogy a diktátor kedvenc rezidenciája volt, az igazság az, hogy ő csak néhány alkalommal kereste fel a helyet, és akkor is komoly fenntartásokkal viseltetett iránta.

Megfeszített munkával épült

A hírhedt Kehlsteinhaus, ismertebb nevén a Sasfészek egy 1834 méteres magasságban, idilli környezetben található hegyvidéki kőház, nem messze Berchtesgaden városától. A közelben állt Hitler másik rezidenciája, ahol valóban sokat tartózkodott, az 1945-ben lebombázott Berghof.

Az épületet Martin Bormann, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt pártkancelláriájának későbbi vezetője rendelte meg 1937 nyarán. Úgy tervezték, hogy a ház Hitler 50. születésnapjára már teljesen készen áll majd, így a munkások éjt nappallá téve dolgoztak a projekten, 12-en életüket is vesztették az építkezés során. 13 hónap leforgása alatt nemcsak az épület készült el, hanem a hozzá vezető út is, amely Németország egyik legmagasabban fekvő útja, öt alagutat és egy hajtűkanyart is tartalmaz.

De korántsem csak ezen lehet feljutni a Sasfészekhez: a hegy gyomrában egy luxusliftet is kialakítottak, a belsejét csiszolt sárgarézrel, bőrrel és velenecéi tükrökkel dekorálták.

Az épület fogadószobájának díszé a Mussolinittól kapott olasz vörösmárvány kandalló, amely az évek során megsérült, a szövetséges katonák kisebb darabokat hasítottak le belőle, hogy szuvenírként hazavigyék magukkal. A konyhát a lehető legjobban felszerelték, ám nem volt jellemző, hogy itt főztek volna, általában csak megmelegítették a városban készített ételeket. Hitler dolgozószobája is többnyire használaton kívül maradt. A berendezéshez válogatott bútorok nagyrészt olyan darabok voltak, amelyeket a zsidó származású magyar amerikai építész, belsőépítész, Paul László tervezett.

Hitler félve közelítette meg

Hitler 1938-ban kereste fel először az épületet, majd 1939. április 20-án, az 50. születésnapján tartott avatóünnepségre tért vissza. Több forrás is említi, hogy a Führer nem rajongott a magasságért, és még annál is jobban félt a lifttől, ugyanis azt gondolta, hogy a szerkezetet könnyen villámcsapás érheti.

Bár Hitler csak néhány alkalommal látogatta meg a Sasfészeket, fontos politikai szövetségeseit, például Heinrich Himmlert, Joseph Goebbelt, illetve nemzetközi küldötteket fogadva, a szoros ismeretségi körébe tartozó személyek rendre megfordultak itt. Gyakori vendég volt például a diktátor szeretője, későbbi felesége, Eva Braun. 1944-ben a nő húga, Gretl esküvőjét követő fogadást is a pazar panorámával rendelkező helyszínen tartották.

Remek kilátás, finom fogások

A Kehlsteinhaus a második világháborút jóformán sértetlenül vészelte át, a háború után pedig a helyi kormányzónak köszönhetően nem semmisítették meg az épületet. Így aztán napjainkban kisebb átalakítások és felújítások után az eredeti állapotában látható. A Sasfészeket jelenleg egy alapítvány kezeli, a bevételeket jótékonyági célokra fordítják.

Az épületen belül a bajor konyha fogásait kínáló étterem működik, kint pedig sörkertet alakítottak ki. A ház sötét múltját tablókiállításra és vezetett túrákon keresztül ismerhetik meg az érdeklődők. A turistákat viszont valószínűleg nem csak ez vonzza, hiszen a környékről lebilincselő kilátás nyílik a környező hegyekre és településekre.

Járfás Eszter / Femina

A holokauszt 89 éves túlélője az elsőik között kapta meg az oltást

Eve Kugler elmondta, hogy nagyon izgatott és boldog, amiért az elsőik között kaphatta meg a vakcinát.

A nyolcvankilenc éves túlélő, **Eve Kugler** az elsőik között kapta meg a Pfizer cég által kifejlesztett Covid-19 vakcinát, amikor a brit egészségügyi hatóság (NHS) elindította tömeges oltási programját az Egyesült Királyságban.

Kugler asszony mielőtt megkapta a neki ingyen járó oltást, felszólí-

tatási szervezet (Holocaust Educational Trust) ügyvezető igazgatója szerint a túlélők számára volt a legnehezebb túljutni a válságos időszakon. *De rájuk jellemzően a legnehezebb körülményeket is átvészelték, és ezzel mindannyiunkat inspiráltak.*

Csodálatos, hogy Eve megkapta az oltást, és remélhetőleg még számos sorstársa követi őt – mondta.

Kugler asszony, aki a németországi Halléban született, hétévesen

Forrás: Holocaust Educational Trust

totta a nagyközönséget, hogy oltassa be magát, mert az életet ad nekünk.

Nagyon izgatott és boldog vagyok, hogy megkaptam ezt az oltást. Még a barátaimnak és az Amerikában élő gyermekeimnek is meséltem erről.

Karen Pollock, a holokauszto-

szemtanúja volt a kristályéjszakának, mielőtt 1939 júniusában hamis vízummal sikerült Franciaországba menekülnie.

Ott megérte a náci megszállást, mielőtt 1941-ben sikerült kijutnia Amerikába, ahol nevelőotthonokban élt **Ruth** nővérével. Szüleik négy koncentrációs tábornak éltek túl Franciaországban, és a családtagok 1946-ban találkoztak újra.

A holokausztoktatási központ útján Kugler asszony továbbra is fiatalok ezreivel osztja meg emlékeit.

Szombat

A Dia

Pandzarisz Diát kisiskolás kora óta ismerem, s azóta sem vesztém szem elől. Dalait kristálytisza hangzás, mélységes átélés jellemzi, megjelenése, egzotikus szépsége magával ragadó.

– Kérlek, írd arról a nagy és összetartó családról, amiben nevelkedtél.

– Nekem szerencsém volt, mert támogató és szerető családot kaptam, és ez ritka kincs. A kincsekkel teli putony mellé azonban megkaptam a transzgenerációs traumákat, nem volt szükség külön érzékenyítő tréningekre. Őseim drámája, a holokauszt, a népiítés, az éhezés, az árvaház bár időben már távoli, de mélyen kódolt örökség. Sokszor mintha velem történt volna, az ehhez kapcsolódó érzelmek, a szorongás, a félelem vagy az önérzetesség a múltban gyökerező, de a jelen életem helyzeteire adott érvényes reakciók.

Úgy tekintek magamra, menekült vagyok én is, Pandzarisz vagyok, mint nagypapám, akit 9 évesen menekítettek/cibáltak ide Görögországból egy magyar árvaházba, és utána hosszú évtizedekig nem találkozhatott a szüleivel és a testvéreivel. Aztán itt van az én egyik nagy példaképem, Piroska dédmamám, aki egyedülálló zsidó anyaként küzdött végig a gettós éveket, két karon ülő pici gyerekkel. Két gyereket neveltek én is, egyedülálló anya vagyok, és bár nekem leírhatatlanul könnyebb, mint neki volt, mégis valahol én vagyok Piroska is. Nagyanyám és az anyukám, akik a legnagyobb odaadással állították magukat

Pandzarisz Diána. Kislány a zongoránál.

férjeik és gyerekeik szolgálatába, apai nagymamám, aki briliáns eszével és sziklakeményiséggel kompenzálta elrabolt gyermekkorát, hogy nem tanulhatott tovább, hanem gyárban kellett dolgoznia, és minden viszontagság ellenére egy sikeres és nagy ívű életet tudhat magáénak, és felnevelt egy olyan embert, mint az apám. Aki mindannyiunk apja, védelmezője, oroszlánja. Bármit hozok is létre akár szakmailag, akár a magánéletben, az mind tőlük elválaszthatatlan.

– Hogyan éled meg a zsidóságot, mennyire befolyásolja a művészetet? A Wesselényi Utcái Alapítványi Iskola, az ott tanultak, az imák dallamai hatottak-e rád a későbbiek során?

– Gyermekkoromtól fogva zsidó neveltetést kaptam, zsidó iskolákba jártam. A kisiskolásként megtanult szakrális dalok most is szerepelnek a reperatóriumban. Nagyon sokat adott nekem

a Wesselényi, a Lauder és a Scheiber. A számomra oly kedves melódiákat előadásomban a YouTube-on több százezen meghallgatták már, s ugyanazzal a gyerekszívrrel és szeretettel énekeltem el őket Európa-szerte rengeteg színpadon is.

Ami már gyerekként megérintett, az a zsidóság belső, szavakon túli ereje, és ezen a csatornán keresztül jutottam el a spiritualitás lényegéhez, amely viszont túlmutat a vallások korlátozott fogalmain. Azt hittem, ha majd felnövök, szigorúan vallásos leszek, viszont ahogy cseperedtem, a zsidó tanítók nem tudtak minden kérdésemre válaszolni. Nem alkudtam meg a vakbuzgalommal, a mindenkinek tetsző jó kislány szerepe sosem volt nekem való. Jobban érdekelt az igazság annál, mint hogy másoknak megfeleljek. Sokat utaztam életem során, pl. egy hónapot töltöttem egy izraeli kibucban, fél évet barangoltam Nepálban, Indiában, elzarándokoltam Thaiföld, Kambodzsa, Egyiptom szent helyeire, és még hosszan sorolhatnám. Figyeltem az embereket, tanulmányoztam, miben hisznek, ki mit vél abszolút igazságnak. Számomra a nepáli látogatás tette fel az i-re a pontot, ezután kerültem arra a vágányra, amelyen azóta is robot az életem.

A tanítások révén, melyeket útjaim során bölcs mesterektől kaptam, felismertem, mi az én dolgom az életben, mihez kell kezdenem a zsidóságommal. A szefárd zenével való találkozásom olyan természetes és öneredő történet, ahogy a gyermek fut anyja karjaiba. A szefárd zsidó zene kódolt üzenete egyben az én hitvallásom is: „Minden határt át kell lépni, minden korlátot meg kell haladni.”

A szefárd zsidó zenében benne van a zsidóság különféle népekkel való találkozása és egyesülése, a spanyol, a görög, a török, az argentin, az arab stb. hatások. Rögtön tudtam, ez én vagyok, ez nekem való.

– A zsidó kultúra mennyire része a zenészednek? Karriered során több témában is megszólaltál, olykor játszó társaid is meg-megváltoztak. Miért?

A zsidó zenei kultúrán, de főként a liturgikus, szakrális dalokon és a szefárd zenén keresztül jutottam el a különféle rokon népzeneihez. Mondhatni, ez volt a kiindulópont. Ettől elrugaszkodva találkoztam utána más műfajokkal, dzsesszel, rockkal, popzenével is volt dolgom, de soha nem engedtem az elveimből, nem kötöttem kompromisszumot, csak olyan zenét csináltam, amit teljes mértékben önmagamon éreztem, és hitelesen tudtam előadni.

– Kérlek, beszélj a zenei pályafutásodról, az elért eredményeidről. Mire vagy a legbüszkébb?

– Gyermekkoromtól fogva szerepeltem színpadon, színházban énekeltem musicalben, utána jött a kórus, és tinédzserként, tizenhét évesen megalapítottam az első komolyabb zenekaromat, mellyel sok klubban felléptünk saját szerzeményekkel, sőt két albu-

mot is felvettünk, magam írtam a zenét és a dalszövegeket, angol és magyar nyelven.

2012-ben létrehoztam a Dina Zene-kart, és kiadtuk az első albumot is, a Durme, durmát a Rózsavölgyi Kiadó gondozásában, így ismert meg engem a hazai és a külföldi közönség. A kritikusok nagyon pozitívan nyilatkoztak a Dina Zenekarról, és rám ragasztották, hogy én vagyok „a szefárd zene nagykövete”. Rengeteg helyre eljutottunk, játszottunk fesztiválokon, dzsesszklubokban, zsinagógákban, konzulátusokon, elegáns koncerttermekben. Európai turnéink során eljutottunk Írországba, Németországba, Svájcba, Ausztriába, Romániába, Lengyelországba, Csehországba, Szlovéniába, Boszniába.

Mindenkori kedvencem a Córdoba-ban rendezett Spanyol Nemzetközi Szefárd Zenei Fesztivál, ahova a történelem során először hívtak meg magyar származású énekesnőt. Fantasztikus érzés volt, hogy saját közegükben énekelhettem el a szefárd dalokat, ősi ladino nyelven.

– A dalok nagy részét is te írod, igaz? Beszélj erről, hogy történik, van-e műzsád? Szöveg hozzá a dal-lamot? Vagy fordítva?

– A zenészerzői munkám minden projektben jelentős szerepet játszik, hiszen mindig hozzáteszem a dallamvázhoz a saját elképzeléseimet. A népzene egyébként is egy organikusan fejlődő „élőlény”, és végtelenül izgalmas az evolúciója, sokféleképp „kifejlődhet”, és a kedvenc trükköm, amikor olyan dalokba csempészek negyedhangos hajlításokat, szokatlan díszítéseket, melyekben előzőleg nem volt, hiszen korábban senkinek nem jutott eszébe ez a fajta megközelítés. A népzene túl is van azonban zenei életem, teljesen saját szerzeményeket is komponálok, angol nyelvű szöveggel.

Van-e műzsám? Igen, leghűsegebb műzsám a fájdalom, és az biztosan nem hagy el. A fájdalom tett értem a legtöbbet zeneileg, általa nőtem fel. Ezért is szeretem annyira, mindig számíthatok rá, ha el is tűnik, garantáltan visszatér, és emlékeztet, mennyire üres, törekény és múlandó az élet. A fájdalom a zenével gyönyörre alakítható, és ez benne a legszebb. A szerelem is nagy műzsa, és a zenén keresztül párbeszédet lehet vele folytatni, lehet szidni, számon kérni, gyűlölni, magasztalni, elmerülni a mélységeiben, vagy épp a magasságaiban szárnyalni. Szeretem a szerelmet, nagyon élvezem és nagyon fáj is, pont olyan végletes, mint a személyiségem, ezért tesztezzük, és otthonosan mozogunk benne. A zeneszerzés folyamata mindig másként történik, de soha nem göröcsösen. Van, amikor néhány nap alatt „kigurul” egy dal, amit azonnal remekműnek érzek, van, amikor évekig érlelődik, de végül mindenképp „világszám” kell legyen, nem a népszerűsége, hanem a hitelessége okán.

– Mit jelent számodra a zene, az éneklés, min dolgozol mostanság?

– Most érkeztem el egy olyan állo-

máshoz, ahol igazán megfogalmazhatom a hitvallást, ami a zeném mögött rejlik. Hamarosan megjelenik új világzenei albumom, a Dina's World.

Az albumra rendhagyóan sokféle népzenei ihletésű dal került fel, köztük izraeli, héber szakrális, arab, spanyol, örmény, kurd, görög, magyar, indiai, mind eredeti nyelven.

Hatalmas dolog van születőben. Ez nem csak zene, nem csak egy világzenei album. Én nem zenészként működöm. A zeném „sámánének”. Megidézi az őseim szellemét, a nemzeti hős macedón ükapámat, a holokauszt-túlélő dédszüleimet, az őseimet, a tanítóim jelenlétét. A hangokban benne van az összes átél trauma és fájdalom, a létforratag minden gyönyöre és szenvedése. Átéltam és megszenvedtem, hogy elénekelhessem, hogy tudassam azzal, aki hallja, nincs egyedül.

Ez a lemez életem mérföldköveinek gyűjteménye egy élet-albumban. Semmi nem véletlenül került fel a lemezre, minden dalnak története van, évekig érleltem magamban őket. Olyan történetek ezek, melyek mindnyájunkkal megestek, mindenki a része, bárholonnan is jött. Ezen a világzenei albumon a különféle népek nem vesznek össze egymással, nagyon is jó barátok, sőt, családtagok.

– Hogyan tudod összeegyeztetni a zenélést az anyasággal? Őstönzöd a gyerekeket, hogy muzsikáljanak?

– Számomra mindig a gyerekek voltak az elsők, a legfontosabbak. Nincs az a siker, pénz, szakmai elismertség, amely akár csak megközelítené a gyermek-szülő kapcsolat értékét. A zenélés és az anyaság összeegyeztetésében a szülem nyújtották és nyújtják a legnagyobb segítséget: amikor koncerteztem vagy épp stúdióban voltam, ők vigyáztak a fiúkra. A zene mindig is gyerves részét képezte az anyaságom gyakorlásának, a gyerekek már az anyaméhben a kedvenc dalaimat hallgatták, elkísérték a koncertekre a Műpába vagy a stúdióba, kicsi embrióként, a hasamban.

– Hogyan éled meg a vírusos időszakot? Mik a terveid a jövőre nézve?

– A vírusos időszak szinte teljesen elvette a fellépések lehetőségét, de adott valami fontosat: időt az alkotásra, a befelé fordulásra. Így tudtam felkészülni az új világzenei album stúdiómunkáira, és találtunk időt a próbákra és a felvétellel is. Azt tervezem, hogy a járványhelyzet által keletkezett térben zenét szerzek, felvételeket készítek, bepótolom, ami időhiány miatt korábban elmaradt, és ezt követően szépen előjövök majd azzal, amit alkottam. Nagy aggodalommal tölt el a zenészek pénztelensége, a zenei kultúra pusztulása, de hiszem, hogy ha borzasztó nehéz is, de együtt kell működ-nünk a körülményekkel. A hiteles és őszinte művészi önkifejezés, akár az áramló víz, utat talál majd magának. – Köszönöm, és további sikereket kívánok.

gáljuli

KÖNYV

Az ajándék

Megjelent a csodálatos **Edith Eva Eger** új könyve, *Az ajándék*. A szerző előző műve, *A döntés*, nagyon sok embernek átalakította az élethez való hozzáállását. Például a híres USA-beli televíziós személyiség, **Oprah Winfrey** a következőképp nyilatkozott róla: *Dr. Eger története egy egész életre megváltoztatót.*

Az ajándék szó mindenki számára mást jelent. Van, akinek egy szépen becsomagolt doboz jut eszébe a hallatán, míg másoknak lehet ez egy olyan emberi kapcsolat, mely javítja/segit az életét. Az ajándék, bárki bármit kapcsol is hozzá a fejében, kétféle dolog. Van egy *adó* és egy *kapó* fél. Ajándékot adunk vagy kapunk. Egyes esetekben magunkat is meg tudjuk ajándékozni valamivel, ez esetben az *adó* és a *kapó* fél azonos. Láthatjuk, hogy egy olyan egyszerűnek tűnő dolognak, mint az ajándék, mennyi értelmezése lehet, és még nem is foglalkoztunk azzal, amit gyakran észre sem veszünk, és ez maga az élet. Hiszen az élet ajándék. Az előző bekezdés utolsó mondatát semmi és senki más nem tudja jobban alátámasztani, mint dr. Eger. A Kassán született, Auschwitzot túlélte, majd az USA-ba emigrált pszichoterapeuta egész életét megpróbáltatások jellemezték, ahogy ezt *A döntés* című bestsellerben részletesen kifejti. Elmeséli, hogyan került *szabadláb*ra saját börtönéből. Nem, nem a koncentrációs tábor jelentette számára a legnagyobb korlátokat élete megélésében, hanem saját maga. Továbbá azzal is szembesíti olvasóját, miképpen vált azzá, aki.

A halál torkából megmenekülő, angolul nem beszélő bevándorlóból hogyan lett országosan elismert pszichológus, előadó, közéleti személyiség. Edith Eva Eger csupa optimizmus és jószág. Ezért is írta meg családja unszolására első könyvét, majd néhány évvel később *Az ajándék* című, most tárgyalt művét.

A mindössze 208 oldalas kötet alcíme: 12 életmentő lecke. Dr. Edith Eger hivatalos oldala szerint több ezer ember követelte, hogy legyen folytatása *A döntés*nek. Azzal indokolták kérésüket, hogy szükségük van még egy útmutatóra saját életük jobbá tételéhez. Az ajándékban Eger kibővíti a gyógyítás üzenetét, és gyakorlati útmutatóval szolgál, amely gyengéden arra ösztönöz minket, hogy változtassunk azon gondolatainkon és viselkedésünkön, amelyek fogva tarthatnak bennünket a múltban.

Dr. Eger leírja az általa ismert tizenkét legáltalánosabb bebetonozódott hiedelmet – beleértve a félelmet, a bánatot, a haragot, a titkokat, a stresszt, a bűntudatot, a szégyent és az elkerülést –, valamint azokat az eszközöket, amelyeket felfedezett ezen univerzális kihívások kezelésére. Eger saját és betegek életének történetei kíséretében minden fejhez elgondolkodtató kérdéseket vet fel, mint például:

- Lennél saját magad férje/felesége?
- Fejlődsz vagy forogsz?
- Nem gyógyíthatod meg azt, amit nem érzel.

Az empátiával, éleslátással és humorral teli *Az ajándék* megragadja a sebezhetőséget és a kihívásokat, amelyekkel mindannyian szembesülünk, továbbá bátorítást és tanácsokat ad a személyes börtönökből való kitöréshez, hogy mindenki gyógyulást találjon és élvezhesse az életet.

Mint írásom elején említettem, az ajándékhoz két fél kell. Az *adó* már megvan, nekünk csak el kell vennünk/fogadnunk *Az ajándékot*.

Felhasznált források:

<https://dreditheger.com/>

<https://dreditheger.com/the-choice/>

<https://dreditheger.com/the-gift-2/>

Miklós Dóri

Az Élet Menete Alapítvány 2021.

Kedves Barátaink!

A koronavírus miatt az idei évünk is nehezen indul, de reméljük, sikerül megvalósítanunk terveinket. Nagyon szeretnénk végre élőben találkozni Önökkel, de amíg a járvány ezt nem teszi lehetővé, addig rendszeres online programokkal jelentkezünk.

Márciusban ezeken az alkalmakon találkozhatnak velünk:

- **Március 9.** Élő, online beszélgetés Salinger Gábor, színművésszel. Beszélgető partnere Lantai Dávid, alapítványunk önkéntese lesz.
- **Március 13–15.** Akkreditált pedagógus továbbképzés Budapesten. A képzésre jelentkezni a kinga@eletmenete.hu email címen lehet.

- **Március 19.** „Térkép e táj” programsorozatunk keretében Mauthausen táborába látogatunk el virtuálisan. Az online séta 18:00 órakor fog kezdődni. A programon való részvétel regisztrációhoz kötött. A regisztrációval kapcsolatos minden információt megtalálunk honlapunkon.

Programjainkkal kapcsolatban minden információt megtalálunk honlapunkon, Facebook és Instagram oldalainkon, illetve minden változással, módosítással kapcsolatos tájékoztatást is itt közlünk.

Várunk mindenkit szeretettel!

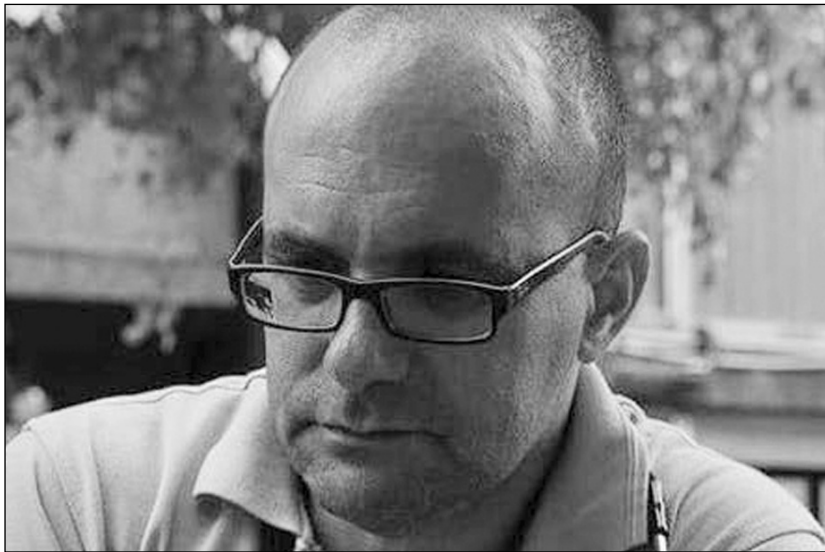

Dr. Shemesh Assaf lett a Szeretetkórház főigazgatója

Érvényes és eredményes volt a Mazsihisz által a Szeretetkórház főigazgatói posztjára kiírt pályázat. Ennek eredménye szerint a Szövetség fenntartásában működő intézmény vezetőjének dr. Shemesh Assafot nevezték ki 2021. február 16-i hatállyal.

A Mazsihisz Vezetősége legutóbbi ülésén a Szeretetkórház intézmény-vezetői-főigazgatói pályázatát érvényesnek és eredményesnek nyilvánította, ezért fölkérte Kunos Péter ügyvezető igazgatót, hogy kössön munkaszerződést a győztes dr. Shemesh Assaffal.

Az 1972-ben született Shemesh Assaf annak idején orvosi tanulmányai miatt érkezett Budapestre Izraelből, és már 28 éve él a magyar fővárosban. A sürgősségi ellátás a szenvedélye, de a sürgősségi szakvizsgán kívül rendelkezik belgyógyász és intenzív szakvizsgával is.

Eddig egy budapesti kórház sürgősségi osztályának helyettes vezetőjeként dolgozott, ezenkívül orvosként huzamosabb ideje segíti a

Mazsihiszt és annak Biztonsági Szolgálatát, továbbá Izrael budapesti nagykövetségét és a Maccabi VAC-ot is.

Elfut Auschwitzba egy szegedi férfi

600 ezer lépés a holokauszt magyarországi áldozataiért, ezzel a címmel jelentette be Orosz Gábor zsidó származású szegedi futó, hogy idén ősszel elfut a leg híresebb haláltáborhoz.

Azt gondolom, hogy nemcsak zsidóként, hanem apaként, emberként és sportolóként is emlékeznünk és emlékeztetünk kell, hogy a felejtés ne sokszorozza meg a veszteséget. Ezért is döntöttem úgy, hogy ezen a szomorú évfordulón méltó emléket kívánok állítani az áldozatoknak. 2021. október 2-án a budapesti Dohány utcai zsinagógától futva indulok el Auschwitz-Birkenaubába, érintve Szlovákiát, mintegy 400 km-t megtéve. Az útvonalat úgy választottam meg, hogy pontosan 600 ezer lépést tegyek meg, emléket állítva ezzel minden egyes magyar áldozatnak – írta Orosz a Szegedernek küldött levelében.

Orosz Gábor 42 éves, szegedi lakos. Tizenegy éve fut rendszeresen, hosszabb, azaz ultratávokat (a maratoni távnál hosszabbakat) pedig 2017 óta. 2018-ban az 50 km-es Országos Bajnokságon nyílt kategóriában hetedik helyezést ért el, ezenkívül számos más versenytapasztalattal is rendelkezik (UltraBalaton, 6–12 órás versenyek stb.). Erre a 400 km-es távra edzője, Maráz Zsuzsanna Spartathlon-győztes ultrafutó segítségével készül fel Szegeden, de tavasszal tíznapos edzőtáborba vonul majd a Zalai-dombságba.

Az Auschwitz-Birkenau koncentrációs tábor 80 évvel ezelőtt, 1941 októberében kezdtek el építeni, később itt több százezer magyar lelte halálát. Ezen alkalomból kíván Orosz méltó emléket állítani az elhunytaknak azzal, hogy 2021. október 2-án futva indul el Auschwitzba, ahová a magyar áldozatok tiszteletére összesen 600 ezer lépést megtéve érkezik majd meg.

Szűcs Dániel / Szegeder

Maradnak a „zsidó disznók” a templomok falán

Számos középkori német templomon éktelenkednek úgynevezett „zsidó disznó” szobrok. A zsidóellenes alkotások estleges eltávolításáról évek óta folynak viták. Bajorországban most döntés született a sorsukról.

A németül Judensau néven ismert szobrokból egyedül Bajorországban közel egy tucat van, többek között Regensburg híres székesegyházának a falán. Ezek általában zsidókat ábrázolnak obszcén helyzetekben a tisztátalannak tekintett disznókkal. Feladatuk a városban letelepedni kívánó zsidók elriasztása, illetve az ott élők lejáratása volt.

Judensau a wittenbergi templom falán, ahol Luther prédikált (A szerző felvétele)

Az esetenként heves érzelmeket kiváltó vitának a jelek szerint most vége szakadt: nem fogják eltávolítani a gyalázkodó kőfaragványokat. Így döntött az Izraelita Vallási Közösségek Tartományi Szövetsége (Landesverband der Israelitischen Kultusgemeinden), a keresztény egyházak és az állami intézmények képviselőiből álló kerekasztal-konferencia. Egyben állást foglaltak arra vonatkozóan, hogy miként érdemes bánni ezekkel a gúnyszobrokkal.

A templomokon és más épületeken található úgynevezett „zsidó disznó” ábrázolásokat jól látható és egyértelmű magyarázattal kell ellátni – jelentette ki Münchenben a bajorországi antiszemitizmus elleni küzdelemért felelős tartományi biztos, Ludwig Spaenle.

A téma az év elején különös figyelmet kapott. Michael Düllmann, egy zsidó származású nyugdíjas bírósághoz fordult a Szászország-Anhalt tartományban található wittenbergi Szent Mária-templom oldalán látható szobor miatt. Itt prédikált egykoron Luther Márton. A felperes azzal érvelt, hogy a zsidó hitű embereket gyakran gyalázzák „zsidó disznóként”. Követelése az alkotás eltávolítása és – esetleg – múzeumban történő elhelyezése volt. Az alperes egyházközség ezzel szemben úgy látja, hogy történelmi emlékről van szó. A területileg illetékes bíróság végül elutasította Düllmann beadványát, aki viszont bejelentette, hogy nem adja fel, a végsőkéig fog küzdeni.

Bajorországban a kerekasztal most egyhangúlag az ilyen szobrok eltávolítása ellen szavazott. Indoklásuk szerint ha ezeket a rosszindulatú szobrokat kivésszük az eredeti helyükről és egy múzeumban helyeznénk el, sima műtárgyá válnának. Nehéz lenne megfelelő módon megértetni az emberekkel, mikor és miért alkották meg őket. Ezenfelül nem tudnák a ma már inkább figyelmeztetőnek tekinthető funkciójukat betölteni. *Eltüntetésük helyett inkább meg kell magyarázni a szellemi, kulturális és egyháztörténelmi hátteret. Minél részletesebb információkat kell rendelkezésre bocsátani, például QR-kódok segítségével* – szól a kerekasztal álláspontja. Jelenleg több ilyen plasztika alatt olvashatók magyarázó szövegek, melyek valóban elhatárolódnak mind a középkori, mind a modern antiszemitizmustól.

A regensburgi tábla szövege:

Ezen oszlop tetején, amely a középkori zsidó gettó irányába mutatott, az úgynevezett „zsidó koca” gúnyalakja található. A disznó csecseinek zsidók esnek neki. Ezt a szobrot, mint egy letűnt időszak kőből készült bizonyosságát, korával összefüggésben kell vizsgálni. Zsidóellenes tartalma a mai megfigyelőtől idegen. A kereszténység és a zsidóság kapcsolatát napjainkban a tolerancia és a kölcsönös tiszteltettség jellemzi.

Polgár György (Düsseldorf) / Szombat

Tavaly 900 holokauszt túlélő hunyt el a koronavírus következtében Izraelben

Egy nappal a holokauszt nemzetközi emléknapja előtt, mely az auschwitz koncentrációs tábor felszabadításának dátumát jelöli, Izrael közzétette a még életben lévő holokauszt túlélőkről készített statisztikáit, felfedve azt is, hogy mintegy 900 túlélő halt meg a koronavírus következtében.

A statisztikai hivatal szerint körülbelül 5300 holokauszt túlélő fertőződött meg koronavírussal, ezzel a halálozási arány a túlélők között 17 százalék, ami csak kicsivel magasabb az összlakosság azonos korcsoportjánál tapasztalt 16%-os halálozási aránynál, írja az *ujkelet.live*.

Az izraeli állami szervek túlélőként határoznak meg mindenkit, aki „ki volt téve” a náci rezsimnek, beleértve azokat is, akik a náci Németország által meghódított vagy 1933–1945 között közvetlen náci befolyás alatt álló országokban éltek, valamint azokat, akik a náci miatt menekültek el e területekről.

A 2020. decemberi adatok szerint 179.600 holokauszt túlélő él Izraelben. 3000 további személyt ismertek el túlélőként 2020-ban, míg 17.000 személy hunyt el, köztük 900 a koronavírus következtében.

Az Izraelben élő túlélők körülbelül kétharmada, durván 64% Európában született. 11,8 százalék Romániából, 1,8 százalékuk Németországból vagy Ausztriából, míg 1,5 százalékuk Magyarországról származik.

Körülbelül 40 százalékuk 1951-ig alijázott, és több mint harmaduk az 1990-es évek bevándorlási hullámával érkezett a volt Szovjetunióból.

A fennmaradó részük arab és muzulmán országokból származik.

Az elismert túlélők 16%-a marokói, míg 4%-a tunéziai, a Vichy-kormány üldözöttjei, és 2%-a algériai és líbiai zsidó. További 11% a Farhud néven ismert 1941-es iraki pogrom túlélője.

A túlélők körülbelül 60%-a nő. A túlélők mindegyike 75 év fölötti, kb. 17%-uk 90 éves és idősebb, 850 pedig már betöltötte a 100. életévét.

Covid-19 és antiszemitizmus

A Covid-19 új antiszemitizmus-hullámot váltott ki egy olyan időszakban, amit már a neonácizmus és a fehér felsőbbrendűség felerősödése jellemez, mondta Antonio Guterres, az ENSZ főtitkára.

Az ENSZ vezetője nemzetközi lépéseket sürgetett a propaganda és a dezinformáció elleni küzdelem érdekében is, valamint a második világháború alatti náci tettek oktatásának kiterjesztését szorgalmazta, hangsúlyozva, hogy az amerikai fiatalok csaknem kétharmada nem tudja, hogy hatmillió zsidót öltek meg a holokauszt során.

Guterres az auschwitz-birkenau haláltábor felszabadításának 76. évfordulóján tartott rendezvényen szólalt fel, a koronavírus miatt virtuális formában.

A főtitkár szerint a pandémia súlyosbította a régóta fennálló igazságtalanságokat és megosztottságot.

A zsidókat és a járványt összekötő propaganda – az a vád például, hogy a világalomra való törekvés részeként hozták létre a vírust – neveléses lenne, ha nem lenne olyan veszélyes... Ez csak a legutóbbi antiszemita megnyilvánulás, amely visszanyúl a 14. századra, amikor a zsidókat a bubópestis terjedésével vádolták.

Guterres szerint szomorú, de nem meglepő, hogy a járvány a holokauszttagadás újabb feltörését, torzításokat és a történelem bagatelizálását váltotta ki.

Európában, az Egyesült Államokban és másutt fehér felsőbbrendűek szervezkednek és toboroznak határo-

kon átnyúlóan, a náci szimbólumai-val és szófordulataival, valamint gyilkos ambícióikkal megkoronázva – mondta. Tragikus, hogy évtizedek árnyéka után a neonácik és eszméik mostanában egyre jobban terjednek.

Guterres úgy véli, a hagyományos média szétesése és a közösségi média növekedése hozzájárul a tények megosztásának hiányához.

Összehangolt globális fellépésre van szükség, hogy szövetséget építsünk a neonácizmus és a fehér felsőbbrendűség erősödése és elterjedése ellen. Le kell győznünk a propagandát és a dezinformációt is.

Az EU Izraelben

Idén az EU izraeli nagykövetei részt vesznek a Zsidó Világkongresszus #WeRemember kampányában a nemzetközi emléknap okán, közölte Twitteren Emanuel Giaufret, az EU izraeli követe, mondván: kötelességünk tanulni a múltból és emlékezni a holokauszt áldozataira.

Ferenc pápa Bruck Edith otthonában

Ferenc pápa meglátogatta római otthonában Bruck Edith magyar származású írónőt, holokauszt túlélőt – tájékoztatott a szentszéki szóvivői hivatal közleménye alapján az MTI.

Egyórás találkozóju-

kon a 89 éves írónő a

koncentrációs táborok-

ban tapasztaltokról be-

szélt a nála öt évvel fiatal-

abb katolikus egyházfő-

nek. A jelenkor félelmei-

ről és reményeiről is szó

esett, illetve arról, hogy

milyen fontos az emléke-

zés a múltra, és ebben

milyen szerepe van az

idősebb korosztálynak.

Ferenc pápát elkísérte

Andrea Monda, az

Osservatore Romano

szentszéki napilap fő-

szerkesztője. Monda se-

rint a pápát megragadta

Bruck Edith cikke, amely a

holokauszt nemzetközi

emléknapján jelent meg az

újságban. Az egyházfő ezután

személyesen is megakarta

ismerni az írónőt.

Ferenc pápa „bocsánatot kért az Úrtól az emberiség nevében” – idézte az újságíró az egyházfő szavait. A pápa egyúttal köszönetet mondott Bruck Edithnek, amiért tanúvallomásával nem hagyja, hogy feledésbe merüljenek a náciizmus mártírjává vált zsidó nép szenvedései.

A Tiszakarácson 1932-ben született Bruck Edith családját deportálták.

Több koncentrációs táborban tartották fogva, megjárta többek között

Auschwitzot, Dachaut és Bergen-Belsent. Szülei és a fivére Dachauban hal-

tak meg. Edith és lánytestvére túlélte a soát. 1945 után Magyarországon,

Csehszlovákiában és Izraelben élt. 1954-ben Olaszországba költözött. Az

olasz irodalmi élet legismertebb alakjaival került kapcsolatba, barátságot

kötött a szintén holokauszt túlélő Primo Levi íróval. Újságíróként, rendező-

ként is dolgozott. Magyar szerzők, köztük József Attila, Radnóti Miklós és

Illyés Gyula műveit fordította olaszra.

ZSIDÓ VILÁGHÍRADÓ

Luxemburg

A kormány és a zsidó közösséget irányító tanács (CIL) megállapodott a holokauszt idején törvénytelenül kisajátított javakért fizetendő kárpótlásról. Ennek értelmében a luxemburgi túlélőkre történő emlékezésért egymillió eurót kap a Zsidó Kárpótlási Világszervezet (WJRO), amit a Claims Conference közvetítésével osztanak szét. Harminc esztendőn keresztül évi 120.000 euróban részesül a Luxemburgi Soá Emlékezet Alapítvány, valamint megnövelt anyagi támogatáshoz jut a Második Világháború Emlékezetének Bizottsága is. Az egyezmény szerint a kormány megfelelő pénzügyi alapot biztosít a vérszörnyűségek oktatására és helyi eseményeinek további kutatására. A megállapodást egyrészt **Xavier Bettel** miniszterelnök és **Pierre Gramegna** pénzügyminiszter, másrészt **Albert Aflalo**, a CIL elnöke írta alá.

Az első zsinagóga 1815-ben létesült Luxemburgban. 1930 és 1940 között a németországi menekültek miatt hittestvéreink száma 1500-ról 4000-re növekedett. A náci 1945 zsidót hurcoltak el, akik közül csak 36-an tértek vissza. Jelenleg mintegy 1200 zsidó él az országban.

Portugália

Az ország második legnagyobb városában, Portóban néhány hete nyílt meg a holokausztmúzeum, melyet a helyi zsidók kezdeményeztek. A Covid-19 járvány miatt az ünnepségen csak a hitközség néhány tagja, Porto püspöke és a város muszlim közösségének vezetője vett részt. Az intézmény emléket állít annak a sok ezer zsidó menekültnek is, akik 1940-41-ben a semleges Portugálián keresztül próbáltak az USA-ba vagy Dél-Amerikába eljutni. A hagyományos tablók mellett audiovizuális eszközök segítik a látogatókat. A rendezők felállítottak egy auschwitz barakkot, és látható az egykori tábor bejáratánál elhelyezett hírhedt Arbeit macht frei felirat is. A múzeum oktatási és kutatási lehetőséget biztosít majd az érdeklődőknek. Az épületben mozi, oktatóközpont és konferenciaterem található.

A kiállítás nemcsak az áldozatokról szól, hanem bemutatja az embermentőket is, köztük Aristides Sousa Mendes egykori bordeaux-i főkonzult, aki több ezer üldözöttnek segített. A múzeum kapcsolódik a portugál kormány 2020-ban elfogadott „Soha nem felejtünk” programjához.

Portóban mintegy ötszáz zsidó él, akik harminc különböző országból származnak. Többségük az elmúlt években telepedett le, amit az inkvizíció miatt elmenekültek leszármazottainak felajánlott portugál állampolgárság tett lehetővé.

Románia–Ukrajna

Az Európai Unió 259.000 eurót biztosít Máramarossziget és Ivano-Frankivszk városoknak a határ menti régiók zsidó kulturális örökségének megőrzésére. A projekt keretében kívül-belül megújul a Nobel-díjas Elie Wiesel szülőházában létesült máramaroszigeti emlékmúzeum, valamint renoválnak két zsidó család házat a helyi skanzenben.

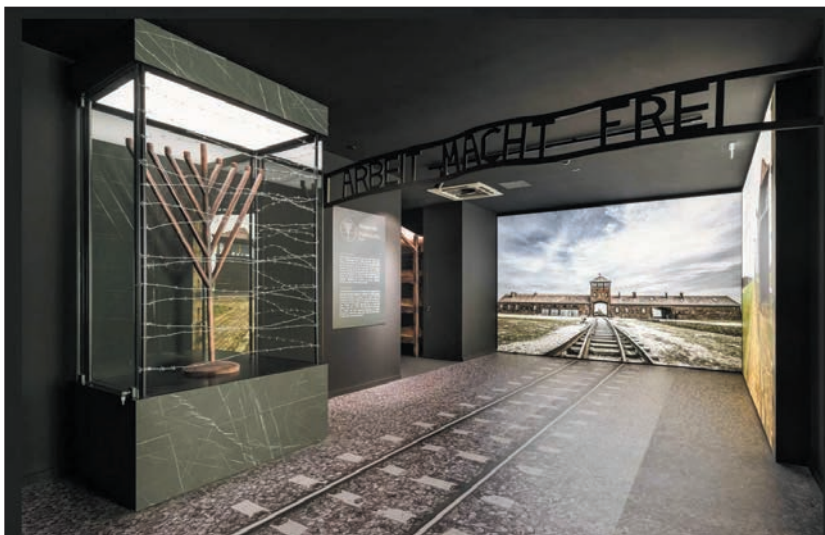
Ivano-Frankivszkben vízbetöréstől megsérült az 1894 és 1899 között épült Tempel műemlék zsinagóga, melyet Wilhelm Stiassny bécsi építész tervezett. A zsidó közösség már korábban akciót szervezett a leg-szükségesebb javítások elvégzésére. A polgármester szerint a támogatás lehetővé teszi a világlátás és a csatornák rendbehozatalát.

Mindkét városban zsidó kulturális fesztivált és más programokat rendeznek. Tablókat helyeznek el, melyek bemutatják a zsidó örökség helyszíneit, az egykori közösségek jeles személyeit, és határokon átnyúló útvonalat ajánlanak a látogatók részére.

Albert Aflalo aláírja a luxemburgi megállapodást

Fotó: SIP / Julien Warnand

A portói holokausztmúzeum

Műemlék zsinagóga Ivano-Frankivszkban

szére. Az EU támogatja a zsidó örökséggel kapcsolatos terveket, melyek olyan kelet- és közép-európai településeket is érintenek, ahol kis közösségek léteznek, vagy már nem is élnek zsidók.

Németország

A Hárec izraeli napilap hosszabb írásban foglalkozott a bevándorlásellenes német szélsőjobb oldali párt, az AfD 2018-ban alakult zsidó tagozatával. Az újság idézi a 25 éves **Artur Abramovichnak**, a hivatalosan mintegy kéttucatnyi tagot számláló csoport társelnökének meglepő nyilatkozatát, miszerint „sok zsidó támogatja a pártot”. Abramovich szerint az AfD nem antiszemita párt, de lehetnek antiszemita tagjai. Kijelentette, hogy „csak a jobboldali pártok harcolnak Nyugat-Európában a növekvő gyűlölet és a radikális iszlám ellen”. A 2017. évi Bundestag-választáson harmadik helyet ért el a párt elsősorban a szovjet utódállamokból érkezett bevándorlókat – a 200.000 fős zsidó közösség tagjainak 80-90 százaléka is onnan származik – igyekszik megszólítani.

A 76 évnyi szünet után 2014-től újra megjelenő Jüdische Rundschau is az AfD politikáját népszerűsíti. A

Abraham Lehrer, a Németországi Zsidók Központi Tanácsának alelnöke

cikkek **Angela Merkel** kancellárt és a politikai elitet támadják, mert „Izrael-ellenesek, és lehetővé teszik az iszlámisták zsidóellenes tevékenységét”. **Abraham Lehrer**, a Németországi Zsidók Központi Tanácsának (CCJG) alelnöke szerint bizonyára zsidók is szavaztak az Alternatívokra, de ezek „rossz helyen vannak”. A tanács korábbi nyilatkozata hangsúlyozta, hogy „az AfD szítja a gyűlöletet és tagadja a holokausztot. Antidemokratikus és szélsőjobb oldali szervezet.”

Kovács

Egy elfeledett magyar tervezte New York imádott ikertornyait

Amikor a hollywoodi filmeket nézzük, nem is sejtjük, hogy a New Yorkban feltűnő ikonikus épületek sokaságát egy magyar tervezte. A később lerombolt World Trade Center épületén is az ő tervezőirodája dolgozott, amit a halála után a fiai vittek tovább. Következzék **Róth Imre kalandos élete**, akire Amerikában **Emery Rothként** emlékeznek.

1871-ben született a felvidéki Gálszécsen, a helyi vendéglős gyermekeként látta meg a napvilágot. Bár hét testvére volt, az étteremnek köszönhetően jól éltek. Az idill aztán szertefoszlott, a kis Imre 13 esztendő volt, mikor az édesapja váratlanul elhunyt, a vendéglő pedig hamarosan tönkrement.

A család elszegényedett, az anyjának pedig azt tanácsolták, hogy helyezze el a gyerekeket gazdagabb rokonoknál. Így tették fel egy Amerikába tartó hajóra Róth Imrét, akinek azt mondták, ezentúl Chicagóban fog élni. A gyerek félve ült fel az óceánjáróra, nem tudta, mi vár rá a tengerentúlon, ám az biztosan eszébe sem jutott, hogy évtizedekkel később Amerika egyik leghíresebb építésze lesz.

Pedig így történt. Chicagóban hamar észrevették, hogy kiválóan rajzol és kreatív elme, így egy helyi építésziroda tanoncra lett, majd felfedezte magának a kor elismert New York-i építésze, Richard Hunt, és a Nagy Almába csábította. És innen nem volt megállás. Róth Imre, immár Emery Roth néven, 27 éves kora ellenére saját tervezőirodát nyitott. Karrierje elején jobbra a magyar kolóniától kapott felkéréseket (például egy elegáns étterem megtervezésére), de kellett is a pénz, hiszen megházasodott, felesége pedig négy gyermekkel ajándékozta meg.

Aztán a hírnév is megtalálta, hiszen 1903-ban őt kérték fel az elegáns Hotel Belleclaire megtervezésére. A végeredmény lenyűgözte New Yorkot, és ettől kezdve válogathattak a megbízások között. Később ő álmodta meg a Ritz Hotel Tower-t, ami akkoriban a maga 42 emeletével az első felhőkarcolónak számított. A Ritz Hotel kinézetében is a luxust, a gazdagságot jelképezte, nem véletlen, hogy a harmincas-negyvenes években minden valamirevaló sztár ott akart megszállni.

Róth Imre az amerikai filmekben oly sokszor feltűnő Central Park környékén is több épületet tervezett, például a Beresford-házat, amely ma is a Nagy Alma egyik legismertebb épülete. A Gálszécsről származó magyar alkotta meg később a város első ikertornyát is, a szintén a Central Parknál található San Remót.

Az 1930-ban átadott házat kezdetben idegenkedve fogadták a kritikusok, ám New York azóta is az ikertornyok bűvöletében él. Nem mellékesen az Eldoradónak hívott ikertornyos épület is az ő munkája. Róth Imre remélte, hogy két fia továbbviszi az akkor már nagy hírű tervezőirodát. Így is történt. Julian és Richard már egészen fiatalon csatlakozott a tervezőcsapathoz, majd amikor Róth Imre 1947-ben, 77 éves korában örökre elaludt, átvették a céget.

Az Emery Roth iroda később számtalan híres New York-i épületet tervezett. A legismertebb már nincs meg. Róth Imre két fia (már egyikük sem él) ott volt a 2001-ben lerombolt World Trade Center megszületésénél is.

Az ikertornyokat ledöntötték, Róth Imre életműve viszont halhatatlan. Nyugodjék békében!

Újságmúzeum

Az egyik ikertorony Emery Roth életművéből

Fotó: Wikipedia

Rio de Janeiróban holokauszt-emlékművet avattak

Az emlékmű, egy 24 méter magas torony Dél-Amerika egyik legismertebb jelképével, a Cukorsüveg-heggyel néz farkasszemet.

A torony a tízparancsolatot jelképező tíz részből áll. A legalsó felirata: *Ne ölj!* Alatta pedig föld alatti szinteken nagy kiterjedésű interaktív kiállítóterem található.

Az avatóünnepségen számos kormányzati tisztségviselő és a zsidó közösség képviselői jelentek meg. **Jair Bolsonaro** elnököt **Fabio Wajngarten** közlekedési és hírközlési miniszter képviselte, akinek nagyanyja holokauszt-túlélő volt. Ott volt **Luiz Fux**, Brazília legfelsőbb bíróságának elnöke, aki romániai menekültek gyermekeként született Rióban, és az év eleje óta viseli ezt a közbizalmi méltóságot. Beszédében Elie Wiesel szavait idézte: *Az emberiség legnagyobb elenye a közöny. A holokauszt a közöny miatt jöhetett létre. Nem emlékezni a holokausztra azt jelenti, hogy ezeket az embereket ismételtelen megölik.*

Az emlékmű a Jichák Rabin nevét viselő park tetején áll, ahonnan lélegzetelállító látvány tárul a szemlélő elé. Alapkövét **Marcelo Crivella** főpolgármester, buzgó evangéliumi keresztény, Izrael és a helyi közösség barátja helyezte el 2017-ben. A magánadakozásból emelt torony ötlete Gerson Berghertől, a városi önkormányzat egykori képviselőjétől származik. Özvegye, **Teresa Bergher** felszólalásában hangsúlyozta az emlékmű jelentőségét a felnövekvő nemzedékek oktatásában. Fia, **Ary**, aki korábban a város zsidó közösségének elnöke volt, emlékeztetett arra, hogy édesapja harminc éven keresztül küzdött azért, hogy ez az emberiségnek szánt figyelemztetés testet öltön. Álma mostanra vált valósággá.

Az emlékmű nemzeti és nemzetközi kiállítások befogadására is szolgál, amelyek az emberi jogok, a tolerancia és a humanizmus fontosságát hangsúlyozzák. Hasonló nagy központokkal, a jeruzsálemi és a washingtoni holokausztmúzeumokkal és az amszterdami Anna Frank Házzal terveznek együttműködni.

Brazíliában mintegy 120.000 zsidó él, felük Sao Paulóban, 35 ezren pedig Rióban.

Times of Israel – Bassa László /Szombat

IZRAELI SZÍNES

Fogyatékkal élőknek terveztek maszkokat

Hallássérülteknek, siketeknek és autistáknak is készítettek maszkokat a Becalél Művészeti Egyetem iparművész szakán tanulók.

Decemberben volt a fogyatékkal élők nemzetközi világnapja, ez alkalomból a Becalél Művészeti Egyetem iparművész szakán innovatív koronavírus-maszkokat készítettek az ilyen nehézséggel küzdők számára, írja a jpost.com nyomán a Kibic.

A speciális maszkok hallássérültek, siketek, az autizmus különböző formáival élők, illetve olyanok számára készültek, akiknek kockázatos a járvány miatt elhagyni az otthonukat.

A maszkok több esetben nem is néznek ki úgy, mint a hagyományos verziók, mégis ugyanúgy működnek, és kiszűrők a vírusokat. Az egyik például elektromos mező létrehozása segítségével tartja távol a veszélyes részecskéket.

A dizájn az *Élj vele, érezd, mintha nem lenne* fantázianevet kapta. A maszkot az orrlyukakba kell helyezni, így látható marad az arc alsó része is, ami segít a hallássérültek számára, hogy megértsék az illető beszédét.

A hiperbar oxigénterápia visszafordíthatja az öregedést

A hiperbar oxigénterápia (HBOT) egészséges idősebb felnőtteknél megállíthatja a vérsejtek öregedését, és megfordíthatja az öregedés folyamatát a Tel-Avivi Egyetem (TAU) és az izraeli Samír kórház közös kutatása szerint.

A kutatók 35 egészséges, 64 éves vagy annál idősebb személynek 60 hiperbar oxigénkezelést adtak 90 napos időtartam alatt. A kutatásban részt vevőktől vérmintákat vettek a

Az Aging című tudományos szakfolyóiratban megjelent tanulmányuk szerint a vérben található immunsejtekre figyeltek, és megállapították, hogy a telomerek akár 38 százalékkal hosszabbakká váltak a kezeléstől, miközben esetenként 37 százalékkal is csökkent az öregedő sejtek jelenléte. Az eredmények azt mutatták, hogy a kezeléseket két fő szempontból valójában megfordították az öregedés folya-

terápia előtt, alatt és után, valamint kis idővel a kezeléssorozat befejezése után. A tudósok a vérben lévő különböző immunsejteket vizsgálták, és összehasonlították az eredményeket. Azt figyelték meg, hogy a hiperbar, vagyis túlnyomásos kamrában eltöltött idő miként hat az öregedéssel és annak betegségeivel kapcsolatos két fő folyamatra: a telomerek (minden kromoszóma mindkét végén elhelyezkedő védőrégiók) hosszára, valamint az öreg és rosszul működő sejtek felhalmozódására a szervezetben.

matát: a telomerek 20–38 százalékkal hosszabbak lettek, noha elméletileg rövidülniük kellett volna az idő előrehaladtával, és sejtjüptől függően jelentősen, 11–37 százalékkal csökkent az öregedő sejtek százalékos aránya a teljes sejtpopulációban.

A kutatást Sáj Efrati professzor, a TAU orvosi és neurológiai karának professzora, egyben a Samír kórház hiperbar orvosi központjának alapító igazgatója, valamint Amir Hadanny, a központ kutatási igaz-

gató orvosa vezette. Efrati hangsúlyozta, hogy míg korábban elsősorban fejsérülteknél, agyvérzésen átesett betegeknél figyelték a hiperbar oxigénkamra hatását, ezúttal egészséges idős emberek voltak az alanyok, s náluk kutatták, hogy az ilyen kezelések képesek-e lelassítani, leállítani vagy akár megfordítani a normális öregedési folyamatot a sejtek szintjén.

Jelenleg elsősorban a telomer rövidülését tekintik az öregedés biológiai alapjának, ezt próbálják hosszabbítani gyógyszerekkel, életmód-változtatással és intenzív testmozgással. A tel-avivi kutatók bebizonyították, hogy hasonló hatást lehet elérni HBOT terápiával is, az öregedés visszafordítható, legalábbis az alapvető sejt molekuláris szinten.

Medical Online

28 katona vesztette életét 2020-ban

Az Izraeli Védelmi Erők 28 katonája halt meg 2020 folyamán, közölte a katonaság.

Az Izraeli Védelmi Erők Személyzeti Állományi Igazgatóságának parancsnoka, Moti Almoz vezérőrnagy szerint az öngyilkosság továbbra is vezető halálok, legalább kilenc, szolgálatait teljesítő katona vetett véget az életének. Almoz szerint vizsgálják egy tizedik katona lehetséges öngyilkosságának ügyét is, olvasható az *ujkelet.live* cikkében.

A kilenc katonából hétnél nem volt ismeretes, hogy szuicid veszélyeztetettség állna fenn, kettőnél azonban jelentkeztek az öngyilkossági szándékra mutató jelek.

A kilencből nyolc férfi volt, közülük öt harci egységből érkezett. Az öngyilkosságot elkövetők egyike sem volt magányos katona, azaz olyan, akinek vagy nincs családja Izraelben, vagy van, de nem támogatja.

A különféle prevenciók programok eredményeként a hadseregben alacsonyabb az öngyilkossági arány, mint az általános lakosság és a világ számos katonasága körében.

Csak tavaly volt alacsonyabb a halálozások száma a hadseregben, akkor 27 esetről számoltak be, beleértve Zachari Baumel főtörzsőrmestert is, akinek a holttestét 2019-ben, 38 évvel a libanoni háború Sultán Jakub-i csatáját követően szállították haza.

A 2020-as évben volt a legalacsonyabb a biztonsági eseményekkel összefüggő halálesetek száma, szám szerint 3. A 21 éves Amit Ben-Igál főtörzsőrmestert május 12-én ölték meg Szamária Palesztin Hatósághoz tartozó területén, Jábed faluban, egy tartóztatási akció közben. Ben-Igál volt az egyetlen katona, aki tavaly „operatív tevékenység” során vesztette életét. Sáj Ochajon rabbi, valamint Eszter Horgen terrortámadás következtében halt meg.

Az öngyilkosság után a következő vezető halálok a hadseregben az autóbaleset volt, hat katona halálával.

Öt katona hunyt el betegség következtében tavaly, bár egyik sem a koronavírus miatt.

November 24-én, egy kisrepülőgép lezuhanásakor életét vesztette a légierő tisztje és kadétja. A baleset pontos okát még vizsgálják.

Két, szolgálatait teljesítő katona vesztette életét munkabalesetben, három pedig más körülmények között, egyiküknél az öngyilkosság lehetőségét is vizsgálják.

Korsóban eltemetett csecsemő maradványaira bukkantak

Egy régészcsoporthoz feltárt egy nagyjából 3800 éves korszót az izraeli Jaffában. A korszóban meglepő dolgot fedeztek föl: egy csecsemő csontvázát. Bár az ókori csecsemőtemetések nem különösebben ritkák, mégis rejtély, hogy a megtalált csecsemő holttestét miért pont korszóba rejtették.

Megközelíthetjük gyakorlati oldalról is: tegyük fel, hogy a test olyan törékeny volt, hogy szükségét érezték, hogy megvédjék a környezettől, még akkor is, ha már halott volt. De értelmezhetjük úgy is, hogy a korszó majdnem olyan, mint az anyaméh – vagyis visszaadták a csecsemőt a Földanyának, így biztosítva az anya szimbolikus védelmét – mondta a Live Science-nek Joáv Árbel, az Izraeli Régészeti Hatóság kutatója, aki tagja volt a korszót felfedező régészcsoporthoz. A témával foglalkozó tanulmányuk az *Atiqot* című szaklap 100. számában jelent meg.

A jaffai feltáráson nemcsak a csecsemő holttestét tartalmazó korszó (jobb-ra), hanem domborművek (balra), pénzérmék, kerámia- és üvegtörmelékek és legalább két ló csontvázmaradványai is előkerültek.

Fotó: Joáv Árbel / Izraeli Régészeti Hatóság

A 4000 éve alapított Jaffa ma Tel-Aviv óvárosi része, Tel-Aviv–Jaffa Jeruzsálem után Izrael második legnépesebb városa. Jaffán alakították ki a világ egyik első kikötőjét is. A térség már 900 évvel az időszámításunk előtt folyamatosan lakott volt. És annak ellenére, hogy a csecsemőtemetés ezen módja nekünk valószínűleg szokatlannak tűnik, Árbel szerint ez bevett szokás volt a régióban. Mint elmondta, Izraelben több történelmi korszakot is ismerünk – a bronzkortól a múlt századig –, amikor korszóban temették az újszülötteket.

A feltárást során a régészek 30 különböző pénzérmét is találtak. Ezek nem kötődtek egy konkrét történelmi korszakhoz: akadtak köztük az oszmán időkben, a kereszties hadjáratok alatt, illetve a hellén korban vertek is. Ezenkívül megtalálták két ló maradványait; számos, az oszmán időkben készült kerámiadarabot; 95 üvegedény-töredéket a római korból; 232 tengeri kagylót; szárazföldi csigákat; illetve három gyöngyház gombot.

Hegyesalmi Richárd / Qubit

Bájosan modern kávéfőző ment meg a fáradtságtól

Az izraeli dizájn kávégépe cuki és szerethető alternatívát kínál a fémes monstrok helyett.

A Moon Coffe Maker egy darálóval felszerelt kompakt eszpresszógép, amely nemcsak életmentő kávé főz nekünk, de még a konyhánkban is jól mutat. Tervezője, az izraeli Roee Ben Jehuda kimondottan olyan eszközt szeretett volna alkotni, ami a bonyolult kávéfőzők rideg steampunk esztétikáját letisztult és szerethető külsővel helyettesíti.

Jehuda a Design Milknek azt mondta, olyan eszpresszógépet akart tervezni, amely mindenre képes, amire egy vérprofi olasz kávéfőző, ugyanakkor cuki, bájos karaktere van, így azokat nem riasztja el a kávéfőzéstől, akik még nem találtak

rá a lelkük mélyén élő baristára. Szerintünk ez egyértelműen sikerült is neki, így a hófehér, ívelt vonalakkal dolgozó Moon Coffe Maker nem csak a koffeinnek köszönhetően dobja majd fel a reggelünket!

marieclaire.hu

A XII. kerületi nyilas tömeggyilkos, aki még a nyilasoknak is sok volt

A célunk egyetlen, nem túl ismert képre irányítani a figyelmet. A kép, mondhatni, Magyarország legsötétebb bugyraiból került elő: egy szavakkal el nem mondható szörnyűség lezárása és egy igazán sötét kor kezdete két személy képében egyszerre van rajta.

Most mégis inkább a bal oldali szereplőre figyeljünk, Kun Andrásra, a kiugrott minorita szerzetesre, antiszemita tömeggyilkosra. Személye és a XII. kerület nyilasszervezetének tevékenysége ma is napirenden van.

Két év az egyházban

Kun András 1911. november 8-án született Nyírbátorban a család harmadik gyermekeként. Szülei mindhárom fiukat vallásos szellemben nevelték. Huszonhárom évesen testvéreivel, Kun Lajossal együtt Rómában a ferencesek támogatásával tanult bölcsészetet és teológiát. A szélsőjobboldali gondolkodás fiataalkorától fogva jellemző volt rá, a fasiszta Olaszországban töltött időszak ebben csak megerősítette. Pappá harmincévesen szentelték, minorita szerzetesnek állt, de szerzetesi karrierje csupán két évig tartott, az egyháztól saját elhatározásából kérte a rend elhagyását.

1944-ben a német megszállás után találkozott Szálasival, majd belépett a Nyilaskeresztes Pártba, októberben már aktív szerepet vállalt a nyilas hatalomátvételben. Ezután a XII. kerületi nyilasszervezet egyik vezetője

lett, hírhedt neve egyházi múltjára visszautalva „Kun páter” volt. A vezetése alatt emberi ésszel fel nem fogható kegyetlen, túlnyomó többségében antiszemita tömeggyilkosságok vették kezdetüket, a kerületi pártszervezet több mint 1300 embert lőtt a Dunába. Erről a XII. kerületi nyilas rémuralomról és korunk emlékeztetőpolitikájáról szólt a 444 nemrég bemutatott dokumentumfilmje (bár a film készítőinek nem nyilatkozott, később interjút adott a témáról a nyilas nagypapa miatt „perzselő szégyent érző” Pokorni Zoltán kerületi polgármester). Korábban már foglalkozott a XII. kerület nyilas múltjával Térey János az Átkelés Budapesten címmel megjelent verses novelláskötetében is – Téreyről nemrég írtunk –, illetve Marlenka című regényében Finy Petra is.

Kun páter átokfutása nem merült ki a szadista gyilkosságokban, társával rabolt, fosztogatott. Önkényes viselkedését végül még a nyilas hatóságok sem tűrhették tovább, elfogták és börtönbe zárták. A börtönből az orosz csapatok engedték szabadon, mint mindenki mást, akiket a börtönökben találtak. Az utcán ismerték fel szökés közben, ott helyben letartóztatták, így került a népbíróóság elé.

Jegyet is vehettek rá

A felvétel 1945 szeptemberében, a népbíróósági tárgyalást megelőző vizsgálat során készült a Budapesti Törvényszék Markó utcai épületé-

Számonkérés. Balra Kun páter, jobbra Péter Gábor

Fotó: Fortepan

ben. A vizsgálati szakaszt követően a tárgyalás, az ítélethirdetés és a kivégzés egyetlen nap alatt le is zajlott. A tárgyalóterem és az udvar, ahol a kivégzéseket tartották, tömve volt, aki akart, jegyet vehetett rá, még az udvarra néző ablakok is mind megteltek.

Nem lehet pontosan tudni, hogy ezt a képet ki készítette, egészen mostanáig a szerzőjét nem azonosították be. Ez a felvétel Bauer Sándor anyagával együtt került a Fortepan gyűjteményéhez, Bauer a Magyar Távirati Irodának (mai MTVA) és elődjének, a Magyar Filmirodának (Mafirt) is fotózott, de nem valószínű, hogy az akkor még csak tizen-négy éves fotóriporter a népbíróósági

tárgyalásokat fényképezhette. A Fortepan képein több fotós is egyértelműen kivehető, a népbíróósági ülésekről, tárgyalásokról és a vizsgálatokról az egész sajtó tudósított. Hasonló képeket a tárgyalásról szóló tanulmányokban, cikkekben is találhatunk, Kun pulóvere és inge mind-egyiken megegyezik, feltehetően az eljárás során egészen a kivégzéséig ugyanazt a ruhát viselte.

A történetet és szereplőit ismerve, nehéz szabadulni a kép erejétől. Talán a kép bal oldalán álló Kun minden érzélem nélküli arckifejezése az első dolog, ami megragadja a tekintet. Tudható, hogy első kihallgatásán mindent tagadott, aztán a tárgyalás előtt kilenc nappal bevallotta a

rendőrségi kihallgatásokon ismertett kegyetlen gyilkosságokat és kínzásokat, de később ezt a vallomását visszavonta, s innentől kezdve végig tagadott.

Szigorú ajkak

Vele szemben ül Péter Gábor, a Politikai Rendészeti Osztály vezetője, a helyzetből fakadó fölényrel az arcán.

Péter Gábor (született Eisenberger Benjamin) szegény zsidó családból származott, szabólegényből lett a Kommunisták Magyarországi Pártjának vezetőségi tagja, a háború után az ÁVH megszervezője és vezetője, nevéhez kötődnek a koncepciós perek levezenylései is. Kun András balján még életlenül, de jól látható három arc, tekintetük Péter Gáborra szegeződik, az asztalon kézzel írt iratok.

Szintén nem ismerjük az eredeti kép kivágást; lehet, hogy a teljes felvétel van előttünk, további arckifejezéseket nem látunk, de a háttérben kirajzolódó testtartások: a karba tett kéz, a szigorú ajkak is feszült figyelmet mutatnak. A középső alak enyhén előredől, talán azért, hogy jobban hallja a vizsgálatot, és még megbújik egy arc a ballonkabátos mögött, tekintete a képmező életlenségétől inkább kísérteties csak, mint kifejező. Van, aki Pétert, van, aki Kunt nézi, minden tekintet, így a miénk, is a két főszereplő között cikázik.

Barakonyi Szabolcs / Telex

Az érem másik oldala

Igaz emberek a XII. kerületben

Több száz magyar neve maradt fenn, akik életüket sem féltve óvták zsidó barátaikat, vagy akár idegeneket is. A Világ Igazai közül nem egy köthető a XII. kerülethez, közöttük volt a hírhedt nyilas vezető, Kun páter közvetlen szomszédja is.

Egy karszalag és egy fegyver – mindössze ennyire volt szükség 1945 telén, hogy a nyilasok következmények nélkül garázdálkodjanak a fővárosban. Kun András és társai több száz embert mészároltak le a Maros utcai kórházban, a Bíró Dániel kórházban és az Alma utcai szerezetothonban.

„Ekkoriban a pesti zsidóság többsége a gettókbán próbált túlélni, a nyilasok egy kisebb részüket deportálták. Ennek oka az volt, hogy maga Szálasi Ferenc sem rajongott a deportálás ötletéért” – mondja Lenthár Balázs történész. „Szálasinak persze nem a felebaráti szeretet miatt nem tetszett a deportálás, hanem az volt vele a baja, hogy ezáltal a zsidók német táborokba, hadiüzemekbe mennek dolgozni, holott ő azt szeretne volna, ha a kényszer munkájukkal inkább a hungarista háborús erőfeszítések segítik.”

Tévedés lenne azt gondolnunk, hogy az akkori magyar lakosság minden tagja érzéketlenül figyelte az eseményeket.

A XII. kerületi Apor Vilmos téren álló Igazak Falára vésvé találjuk a második világháború idején tevékenykedő embermentők nevét.

Nagy részüket a jeruzsálemi Jad Vasem Intézet már a Világ Igaza kiüntetésben részesítette, de ebben a cikkben megemlítnék olyanokat is, akik nem kaptak ilyen elismerést.

A tér névadója, Apor Vilmos győri püspök maga is százakat bújtatott és segített oltalomlelvélhez. Győr ostrománál halt vértanúhalált: egy szovjet katona lőtte meg, amikor megtagad-

ta a rezidenciáján rejtőző menekültek kiadását.

A legtöbb embermentő neve azonban ma ismeretlenül cseng, annak ellenére, hogy nagyszüleink, dédszüleink szomszédságában laktak, sőt, sokan nekik is köszönhetjük az életünket.

Éppen Kun páter költözött a szomszédjába

Kálló Ferenc, azaz Kálló esperes nevét ma egy sashegyi utca is őrzi. Kálló a mai Alkotás utcában lévő helyőrségi kórház lelkesze volt. A humanista pap mindvégig kiállt a zsidóság mellett, még ha ezt a legnagyobb titokban tette is: eleinte csak szűkött munkaszolgálatosokat, majd 1944-től zsidók százeit mentette meg, akik közül sokak számára ő maga állított ki keresztlevelet. Ez a tevékenysége azonban idővel a nyilasoknak is szemet szúrt.

Az esperest csellel sikerült törbe csalniuk: október 28-án egy nyilas kereste fel Kállót Márvány utcai lakásán azzal az ürüggyel, hogy egy betegnek kellene feladnia az utolsó kenetet. A pap természetesen vele tartott.

Holttestét másnap találták meg, a boncolás szerint egy géppisztolylövéllel végezték ki. Ma a Farkasréti temetőben nyugszik, sírját 2013-ban újraszentelték.

Mindössze néhány sarokkal arébb, a Böszörményi úton élt dr. Zolnay Kálmán, az Igazságügyi Minisztérium munkatársa. Zolnay ugyan állami tisztviselő volt, de nem értett egyet a zsidóellenes politikával. Hamis keresztlevéllal szöktette meg barátja, a munkaszolgálatra elhurcolt dr. Benkő Gyula feleségét, az állapotos Klein Erzsébetet és kisfiát, Mihályt a csillagos házak egyikéből. Anya és fia, valamint az addigra megszületett kisebb testvér, János a

Lukács fürdő melletti gyógyszállóban talált menedéket. Később egy nyilas razzia alkalmával az itt tartózkodók közül 35 főt elhurcoltak és a jeges Dunába lőttek, Benkő családja azonban – a papíroknak hála – ép bőrrel úszta meg az akciót.

A nyilas kormány hatalomátvétele után dr. Zolnay Böszörményi úti lakásában folytatta a zsidómentést. A lakás kulcsát bizalmi emberére, a házmasterre bízta, így ő akár Zolnay távollétében is bármikor beengedte a segítséget kérőket.

Végül azonban maga Zolnay is bujkálni kényszerült: szerencsétlenségére a Kun páterként hírhedtté vált nyilas gyilkos, Kun András éppen abba a házba költözött be, ahol a tisztviselő lakása is volt.

Tőle pár száz méterre, a mai Turul-szobor helyétől nem messze lakott Urr Ida, aki lakása ablakából éjjelenként láthatta, hogyan lövik agyon a Királyhágó térré hurcolt zsidókat. A Svéd Vöröskeresztnél is praktizáló orvosnő hivatásához méltóan védte az emberi életet: nemcsak lakásán, de egy külön erre a célra bérelt házban is menedéket nyújtott a rejtőzködőknek. Arra is volt példa, hogy maga állta el az ajtót az érkező nyilasok elől, míg a bűjtöttak, dr. Árvai Irén és lánya, Beáta a hátsó kapun keresztül elmenekülhettek. Urr Idának a gyógyítás mellett a versírás volt a szenvedélye, líráját többek közt a háború rémségei ihlették: „üres a város / vagonba préselt gyárosok / pékek / szemembe néznek” – írta például.

A XII. kerületi nyilasház közvetlen közelében nyújtott zsidó gyerekeknek menedéket a környéken egy jómódú asszony, Zsindelyné Tüdös Klára is, aki az Operaház jelmeztervezője és a híres Pántlika Szalon tulajdonosa volt, ahol népies ihletésű ruháit árulták. Második férje, Zsindely Ferenc kereskedelmi és közlekedési miniszter, ő maga pedig

az Országos Református Nőszövetség alapítója volt. A kiterjedt kapcsolatszerzővel bíró nő Istenhegyi úti villájában zsidó családokat rejtgetett, de a svéd követséggel együttműködésben több helyen is létesített búvóhelyeket. Menleveleket szerzett zsidó gyerekek és felnőttek számára, vagy épp a Svéd Vöröskereszt védelme alá helyezte őket, mintegy 70-80 embert mentve így meg a haláltól.

„Ne feledkezzünk meg Ocskay László századosról sem, aki 1944-ben és 45-ben Budapesten mintegy 2500 embert mentett meg” – mondja Lenthár.

„Mivel Ocskay személye nem passzolt az 1945 utáni hazug antifasiszta narratívába, ezért feledésre ítélték, holott a korszak egyik legtisztességesebb embere volt.”

A magyar Schindlernek is nevezett katonatiszt a trianoni békediktátum után civil pályára lépett, 1943-ban azonban újra szolgálatra jelentkezett a Magyar Királyi Honvédségbe, amire feltehetően a segítő szándék vezérelte. Ocskay az úgynevezett ruhagyűjtő század parancsnoka lett: az ő feladatuk volt, hogy a német hadseregnek ruhákat szerezzenek, tisztítsanak és javítsanak.

Az eleinte 200 főből álló alakulat 1944 végére két és fél ezer főre duzzadt, nők és gyerekek is részt vettek benne. A nyilasok hatalomátvétele után Ocskay rávette a Waffen-SS alakulatok egyikét, hogy védelmezze a számukra hasznos munkát végző század tagjait. Végül nemcsak a nyilasoktól, hanem később a Vörös Hadseregtől is sikerült megóvnia őket.

Magát Ocskayt nemesi származása és nyugati kapcsolatai miatt meghurcolták, ezért 1948-ban elhagyta az országot. Élete végéig az Egyesült Államokban dolgozott éjjeliőrként. Azelőtt halt meg, hogy az általa mentettek rátalálhattak volna.

Hitler portréjával és nyilasnak öltözve terelték el a gyanút

István Endre több nyelven beszélt, így lett telefonközpontos a Gellért Szállóban, ahol a német megszállást követően sok magas rangú tisztet szállásoltak el.

Egy éjjel zsidó nők és gyerekek csengettek be hozzá: „Magának is vannak gyermekei, van felesége, segítsen rajtunk, nem akarunk meghalni!” – könyörgöttek neki.

A férfi erre ott, a Gellért Szállóban lévő irodájában rejtette el őket. Másnap a feleségével közös háromezres lakásában talált nekik búvóhelyet, ahol egészen Buda felszabadulásáig maradhattak, élelmiszert pedig gyakran a Gellértben működő német tiszti konyháról sikerült nekik hazacsempésznie. Az ajtajára Hitler portréját rakta ki, így magát elkötelezett nácinak tetteve úszta meg a nyilasok házkutatásait.

De nem csak a telefonközpontos játszott el, hogy szimpatizál a nemzetiszocialistákkal: egy bátor tinédzser, Várkonyi Richárd attól sem riadt vissza, hogy nyilas karszalagot húzva szöktesse meg Berkovits Ivánt. A Várkonyi fivéreket – két gazdag, ballon- és viharkabátokat gyártó vállalkozó – cégiük raktárhelyiségében bűjtattak több családot, így Berkovitsék is, akiknek egyik rokona, Iván azonban egy Hollán utcai védett házban tartózkodott.

Amikor a házmaster ott felkiabált: „Berkovits, gyere le, jöttek, hogy elvigyenek!”, a halálra vált férfi nem mást, mint Várkonyi Gyula 15 éves fiát, Richárdot és barátját pillantotta meg az utcán nyilas egyenruhában.

A fiúk úgy tettek, mint akik magukkal hurcolják Berkovitsot, hogy kihallgassák. Valójában azonban a

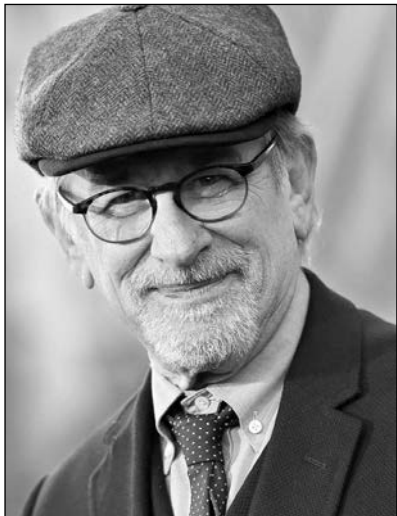
(Folytatás a 7. oldalon)

Steven Spielberg a Genezis díj idei kitüntetettje

A díjjal az egyik legismertebb amerikai filmrendező jelentős alkotói munkáját és önzetlen filantrop tevékenységét, így elsősorban a USC Soá Alapítvány létrehozását ismerik el, valamint az antiszemitizmus és az intolerancia más formái elleni fellépését.

A díj történetében először 200.000 zsidó szavazott hat kontinensről, írja a *Szombat*.

A többszörös Oscar-díjas **Steven Spielberg** filmrendező kapta a legtöbb voksot, ami jelentősen hozzájárult a kitüntetést odaítélő bizottság döntéséhez.

Az 1 millió dollárral járó Genezis díjat olyan zsidó személyiségeknek adják, akik kimagasló szakmai tevékenységet folytatnak, elkötelezettek a zsidó értékek iránt, és hozzájárulnak a világ jobbá tételéhez.

Tavaly **Natan Saranszkij** egykori refuznyik, orosz ellenzéki cionista aktivista, későbbi izraeli politikus kapta az elismerést, aki a koronavírus-járvány elleni küzdelemre ajánlotta fel az összeget.

családi rejtékhelyre vitték, ahol megérte a felszabadulást.

A megtévesztés céljával hordta a nyilas karszalagot Szalai Pál is. A férfi 20 éves kora körül még a nyilaskezes mozgalom születésénél is jelen volt, a negyvenes évekre azonban végképp kiábrándult belőle. Amikor 1944 októberében a nyilasok visszahívták, hogy legyen a párt összekötője a rendőrséggel, színleg csatlakozott is hozzájuk. Ebben a pozícióban látogatta végig a zsidók házait, ahol azonban előre figyelmeztette a lakókat, hogy mindenüket vigyék magukkal. Sőt, szabályt hozott arról is, hogy a nyilasok csak a tulajdonosok jelenlétében vihetnek el értéktárgyakat, így elejét vette a fosztogatásoknak.

Decemberben aztán Szalai a svéd embermentő Raoul Wallenberggel tárgyalt, akinek segítségével sikerült a gettók lakóit étel- és vízellátását biztosítani. Tudomására jutott: a nyilasok a gettó felrobbantására készülnek, hogy annak lakói ne értsék meg a szovjet csapatok érkezését.

„Mivel Szalai a Nyilaskezes Párt összekötője volt a rendőrség, időben tájékoztatta Gerhard Schmidhuber német vezérőrnagyot arról, hogy nyilas és SS-alakulatok vérengzésre készülnek a gettóban. A német

tábornok erre megakadályozta a készülő mérszálást, a két gettó lakói így élhették túl a város ostromát” – mondja Lenthár Balázs.

Előszóval húzott nyilaskezes karszalagot Szalkay István is, aki a nyilas razziákhoz is csatlakozott, ám az elfogott zsidókat szabadon engedte vagy saját lakására vitte.

1944 decemberében egy egész munkaszolgálatos századot tartóztatott le, akik már be voltak vagonírozva a Józsefvárosi pályaudvaron, és indultak volna a munkatáborok felé. Ekkor lépett közbe a nyilasnak öltözött Szalkay – így a vonat utasai mindannyian megmenekültek a deportálás elől.

A férfi saját otthonában annyi zsidót bújtatott, hogy végül már 17-18 emberrel élt egy lakásban, ráadásul az összezsúfolt emberek a szomszédok miatt pisznenni sem mertek.

Szintén ruhacserével, de másfajta trükkökkel sikerült Falaky Józsefnek szellemét, a textilmunkás Schachter Saroltát megmentenie, akinek 1944 októberében kellett kényszermunkára jelentkeznie. A férfi Pünkösdfürdőnél utolérte azt a halálmenetet, aminek Sarolta is részese volt. Sikertől sárga csillag nélküli ruhát terítenie rá, így a nő kiléphetett a sorból. Innentől kettesben bujkáltak, megérték a főváros felszabadulását, és össze is házasodtak. Falaky egyébként rendszeresen élelmiszert vitt a Pozsonyi úti védett házakba, valamint a később Kun páter és társai vérengzésének áldozatul esett Bíró Dániel kórházba is.

A bujdosóknak természetesen hamis okmányokra is szükségük volt. Már-már nagyüzemi léptékben állította elő ezeket a baloldali szellemiségű Berkó Pál, aki nyomdászként az ország akkori egyik legjobb szedőjét, Weintraub (később Vértes) Mártont bújattatta. Egy különös véletlen folytán nála kötött ki a kiváló grafikus Káldor László is, aki szinte bármilyen pecsétet képes volt kézzel átmásolni.

A férfiak együtt gyártottak hamis keresztleveleket, születési bizonyítványokat, anyakönyvi és házassági kivonatokat is. A velük rejtőzködő Vágvolgyi Tibor huszonötféle betűtípussal tudott írni, így képes volt minden iratnak egyedi megjelenést kölcsönözni. Berkóhoz még József Attila nővére, József Jolán is gyakran fordult hamis iratokért. Jolán ugyanis Balatonszárszón bérelt üdülőben bújtatott üldözött családokat, a papírokért cserébe pedig egyszer egy írógépet vitt Berkóékna.

Soros György és Heller Ágnes megmentői

Amikor a nyilasok átvették a hatalmat, Székely Zsigmond a barátját, Halmi Gyulát és annak feleségét, Bánóczy Lujzát kérte meg, hogy vigyázzanak tízéves kislányukra, Ágnesre. A szülők hamis papírokkal bujkáltak, másik gyermeküket – ahogyan Ágnes is – keresztény szülőknél helyezték el. Halmiék a szívükbe zárták

Fotó: Fortepan

Ágit, akit csak vidéki unokahúguként mutattak be a szomszédoknak. A felszabadulás után a Székely család újra egyesült, Ágit pedig később Heller Ágnes filozófusként ismerhettem meg az ország.

Két jó barát kapcsolatának köszönhető az is, hogy dr. Soros Tivadar ügyvéd, orvos és író biztonságba helyezte egész családját, így a 18 éves Pált és a 14 éves Györgyöt is. Az idősebb Soros két ház képviselőt is ellátta, az egyik a Március 15. téren állt. Ennek vezetésével Balázs Ferenc bízta meg, aki családjával együtt be is költözött az épületbe. Dr. Soros és Balázs Ferenc közt olyan mély barátság alakult ki, hogy a német megszállás után a Balázs család felajánlotta iratait a Soros család tagjainak. Soros anyósát kivéve, akit a nyilasok elfogtak, az egész család elkerülhette a deportálást.

A hírességek közt is akadt, aki szembeszállt a nációkkal. Ilyen volt Karády Katalin, a korszak titokzatosan szép színésznője. „Karádyt a német megszállás után le is tartóztatták, hiszen a szeretője nem volt más, mint Ujzsászy István vezérőrnagy, a magyar katonai kémelhárítás feje. Vélhetően róla akartak terhelő adatokat kivenni belőle” – mondja Lenthár.

A Gestapo több hónapig kínoztatta és vallattatta a színésznőt, a haját tépték, fogait is kiütötték. (Később, már amerikai emigrációja során mesélt az átéltekről, amiket soha nem sikerült feldolgoznia.)

Miután kiengedték, Karády a nyilas korszakban üldözötté vált, dalait pedig betiltatták, mivel úgy találták, azok „idegenek a magyar lélektől”. Ünnepeit művészként több lakással is rendelkezett, ezekben bújattatta a rászorulókat. Vagyonának akkor is hasznát vette, amikor egy csapat zsidó kisgyereket mentett meg attól, hogy a nyilasok a Dunába lökék őket: ékszereket és aranyat adott értük cserébe, majd nekik is a lakásában nyújtott rejtékhelyet.

Ma már kevésbé ismert Eöry Kató neve, aki sokáig volt a Nemzeti Színház társulatának tagja. Ő a nyilas hatalomátvételt követően fogadta lakásába az akkor 17 éves Ruttkai Évát és édesanyját. Amikor azonban helyzetük tarthatatlanul veszélyessé vált, akkor lánya, Mátyássy Erzsébet iratait, a szegedi gimnázium diákigazolványát, de még egyenruháját is átadta Évának, aki így a már szovjet kézen lévő Szegedre utazott. Később pedig érdekes módon maga Ruttkai Éva játszott el a Szabó Magda Abigél című regényéből készült filmsorozatban Horn Micit, a színésznőt, aki az álruhában és hamis papírokkal bujkáló Vitay Georginának nyújtott segítséget.

Szeretlek Magyarország

Mozes Ivrat rovata

Adok-Kapok

Ezt is magamnak.

Mert: jó dolog kapni, de még jobb dolog adni.

Ebből pedig az jön, hogy legjobb dolog a világon, az, ha az ember magának ad.

Nesze!

Kiborultak Sziijártó Péter követői

A külgazdasági és külügyminiszter a hivatalos Facebook-oldalára posztolta ki, amint éppen a Rothschild család képviselőivel tárgyal Párizsban. A kommentelők pedig az antiszemita összeesküvés-elméletek széles palettájával jelezték nemtetszésüket.

Sziijártó Péter folyamatosan posztol mindennapi tevékenységéről hivatalos Facebook-oldalán, amely több mint 220 ezer követővel rendelkezik. Tá-

(Kép forrása: Sziijártó Péter Facebook-oldala.)

valy nyáron még akkor is érkeztek a kemény munkával töltött órákról szóló bejegyzések, amikor a miniszter éppen egy állami közbeszerzéseken gazdagodó oligarcha luxusjachtján nyaralt az Adrián, olvasható a *Kibic* cikkében.

Ezúttal azonban Sziijártó nem nyaralni ment Párizsba, hanem részt vett a MEDEF francia vállalkozói szövetség üzleti fórumán, ahol többek között a Rothschild családdal folytatott megbeszéléseket. Hogy miről tárgyalt a nagy múltú zsidó család képviselőivel, az nem derült abból a posztból, amelyben a miniszter ezt a tényt közölte néhány fotó és a következő kísértőszöveg társaságában:

„A Rothschild család története az 1700-as évekre nyúlik vissza, ők alkotják a világ egyik leggazdagabb és legbefolyásosabb bankárdinasztiáját, vállalatuk a világ egyik legnagyobb pénzügyi szolgáltatást nyújtó társasága. Erőteljesen jelen vannak Közép-Európában, mi is szívesen működünk velük együtt.”

A Rothschild család pusztá említése és a „szívesen működünk velük együtt” kitétel viszont annyira felzaklatta a miniszter követőit, hogy a kommentelők egy része már azt pedzegette, többet nem fog a Fideszre szavazni. Ami azért annyira nem is meglepő, ha megnézzük a hozzászólásokban gyakorta előforduló kulcsszavakat: háttérhatalom, Soros, ördög, rabszolgaság, ellenség, karvalyotke, szabadkőműves, hazaáruló, bűnözők, gyilkosok, világuralom.

A felsorolást még lehetne folytatni, a bőséges, közel 2000 megjegyzésben szinte az összes létező antiszemita összeesküvés-elmélet megtalálható. Néhan, hogy nyomatékosítsák mondanivalójukat, még az összeesküvés-elméleteket megerősíteni vélt írásokat és videókat is megosztottak.

Végül íme egy remekre sikeredett, összefoglaló jellegű hozzászólás, hogy azok is ízelítők kapjanak, akik nem szeretnének beleolvasni a miniszter posztjához érkezett kommenthalomba:

„A valamikori Rothék akiből Rothschildok lettek a világtörténelem egyik legnegatívabb szereplői. Milliók életét tették tönkre: Soha nem szabad bennük bízni, mert csak az a maguk érdekeit nézik! Soha nem szabad elfelejteni, hogy az I. és II. V.H. és Trianon nekik köszönhető ahogyan Hitler, Lenin és Sztálin is!”

NAPTÁR

Március 5., péntek

Ádár 21.

Gyertyagyújtás: 5.17

Március 6., szombat

Ádár 22.

Szombat kimenetele: 6.22

Március 11., csütörtök

Ádár 27.

Jajm kippur koton

Március 12., péntek

Ádár 28.

Gyertyagyújtás: 5.27

Március 13., szombat

Ádár 29.

Újholdhirdetés

Szombat kimenetele: 6.32

Március 14., vasárnap

Niszán 1.

Újhold

Hírek, események röviden

– 1%. A Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány köszönetet mond mindazoknak, akik a 2019. évi személyi jövedelemadójuk 1%-át az alapítvány részére felajánlották. Az így kapott 128.620 Ft-ot a „Tárguló és szülő terek. A veszprémi zsidóság társadalom- és gazdaságtörténete” című monográfia nyomdai költségeire fordítottuk a kuratórium döntése alapján. Reméljük, hogy az elmúlt esztendő nehézségeinek dacára a 2020. évről szóló bevallásukban még többen fogják 1%-os felajánlásukat alapítványunk részére megtenni, amit előre is köszönünk. Adószámunk: 18927467-1-19.

Halálozások

Fájó szívvel tudatjuk, hogy a keszthelyi hitközség legidősebb tagja, Fürst Lászlóné (Bárány Katalin) holokauszt túlélő 91 éves korában örökre elaludt. Temetése a keszthelyi temetőben volt, Darvas István rabbi és Fekete Dániel kántor búcsúztatójával. Gyászolják: gyermekei, menyee, veje, unokái és dédunokái.

Dr. Orbán Judit hosszú szenvedés után visszaadta lelkét Teremtőjének. Az óbudai sírkertben édesapján és testvérén kívül megjelentek volt munkatársai is, akik az egyházi szertartás után búcsúztatták a fiatalon elhunyt jogásznőt. A temetésen Kardos Péter főrabbi és Kardos László főkántor funkcionáltak.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@mazsihisz.hu

Főszerkesztő:
Kardos Péter
Olvasószerkesztő:
Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos:
Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 4800 Ft
Külföldre 6800 Ft/év
USA és Izrael: 7500 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUB
IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsek: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:
WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomdai munkák:
mondAt Kft., www.mondat.hu
Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-1353

Egy nagy film elfelejtett zsidó színésze

Ki volt az az ember, aki bevezette „Hippodromot” (Hyppolitnak is lehet mondani, csak akkor semmi értelme) a Schneider-villába a magyar filmtörténet egyik legnépszerűbb jelenetében? Egy elfelejtett, örök és zseniális zsidó mellékszereplő portréja.

Emlékeznek a jelenetre? Hát hogyne emlékeznének. Egyáltalán van olyan ember, aki nem látta a *Hyppolit*, a lakáj című filmet?

Sokat tanakodtam azon, mi lehet ennek a filmnek a titka. 1931-ben készült, tehát 90 évvel ezelőtt, s ma is ugyanolyan sikere van, ugyanolyan jól lehet rajta szórakozni, mint akkor, amikor bemutatták. Egyes mondatai valóságos szállóigévé lettek.

Jó, persze, Székely István rendezte, és Zágon István színdarabjából Nóti Károly írta át filmre, a zenéjét pedig Eisemann Mihály szerezte, s nem utolsósorban Kabos és Csontos kettőse vitte sikerre. Nemzedékek egész sora tanulhatta meg belőle, mi is az a magyar filmvígjáték. Ez volt Kabos Gyula első hangosfilmje.

De ki volt a kis jelenetnek, a film egyik legpazarabb jelenetének „kis” főszereplője, Tóbiás? Szenes, született Schwarz Ernő. Ő volt az a cseléd, a Schneider-villa öreg bütordarabja, aki a ház urának is parancsolt olykor.

Azokban az időkben egy kispolgári családban a cseléd majdhogynem családtag volt, és Szenes tökéletesen játszott el Tóbiást.

Szinte hihetetlen, de jóformán semmilyen adat nem lelhető fel róla, pedig a maga korában igen népszerű volt.

Miskolcon született 1889. december 24-én, karácsonykor, ami neki semmit nem mondott, lévén egy zsidó család szemefénye. Szerencséje volt. Beleszületett a kabaré aranykorába.

S mondhatnánk azt is, hogy a legrosszabbkor született.

Rákosi Szidi színésziskolájában tanult, és 1915-ben lett színész. Tagja volt a Vígszínháznak és Budapest legtöbb kabaréjának. Mint tehetséges jellemkomikus és kabarészínész, a néma-, majd a hangosfilmek epizodistája lett. 1928-ban Berlinbe költözött, azután Bécsbe szerződött a Kabarett der Komikerhez. 1931-ben hazatért, és a Tereźkórúti Színpadon játszott.

Ez volt a magyar kabaré aranykora.

Nagy Endre teremtette meg és emelte európai rangra a magyar (sőt: a pesti) kabarét. Olyan komikusok játszottak itt, akik később világhírók lettek.

A kabaré az ellenzéki politikát és a haladó irodalom propagandáját egyesítette szavaival is, műsorpolitikájával is. A legjobb írók lelkesen írtak nekik egyfelvonásosokat és tréfás jeleneteket. Móricz Zsigmond és Szép Ernő Nagy Endre kabaréjában tanulta meg a dialóguskészítés művészetét. Molnár Ferenc és Heltai Jenő mellett még az olyannyira finomkodó Szomorú Dezső sem tartotta rangon alulinak, hogy Nagy Endre kabaréjának írjon humoros jeleneteket. Az ófrancia és provenç-i költészet bravúrosan verselő, tudósnak induló tolmácsában, Gábor Andorban Nagy Endre fedezte fel a kitűnő kabaréköltőt és vérbeli humoristát. Írók tolongtak kávéházi asztalánál, államférfiak tülekedtek a kabaré pénztára előtt, hogy meghallgassák Nagy Endre gondolatait.

Széles körben elterjedt az a vélemény, hogy a magyar nyelv túlságosan szürke s nem eléggé rugalmas azoknak a harsányságoknak a közvetítéséhez, amelyek – állítólag – németül kiválóan hangzottak. Ezen változtatott Nagy Endre, aki bebizonyította, hogy magyar nyelven is lehet jó kabarét csinálni. A közélet nem áttételesen, körmönfont utalásokban, hanem hús-vér valóságában jelent meg a színpadon. Mindenki megkapta a magáét, aki valamilyen poszton viszszaélt helyzeti előnyével. Ebből nem hogy nem volt sértődés, hanem épp ellenkezőleg, a színre vitt személyek árgus szemekkel figyelték, mikor maradnak ki a műsorból. Ha így történt, nehezteltek Nagy Endrére, mert ez is népszerűségük fokmérőjének számított. Városszerte járt a szállóige, ha valaki valamilyen politikai kérdésben nem tudott eligazodni: „Este elmegyek a Nagyendrőbe, és megtudom, mi az igazság!”

A legnagyobbak sem szégyelltek oda írni. Ezen a színpadon szólaltak meg Babits Mihály, Emőd Tamás, Gábor Andor, Harsányi Zsolt, Heltai Jenő, Kosztolányi Dezső, Somlyó Zoltán, Szép Ernő legszebb s legbravúrosabb versei, kiváló zeneszerzők muzsikájával. 1909. március 4-én hangzottak el először Ady-versek a kabaréban, Reinitz Béla autentikus zenei tolmácsolásában. A hatás óriási volt, pedig Adyt ekkor még nem ismerték el. Ebbe a környezetbe került be az ifjú komikus.

Az Apolló színpadán mindenki látható volt, aki nevet, tekintélyt és népszerűséget szerzett a kabaréban. Haraszti Mici, Sándor Stefi, Vidor Ferike. Berky Lili – aki férjével, Gózon Gyulával ezekben az években az egyik legkiválóbb szonzenékesnek számított – a Király Színházból szerződött ide. Itt léptek a világot jelentő deszkákra a nevetetés mesterei: Boross Géza, Sajó Géza, Herczeg Jenő, Mály Gerő, Kőváry Gyula, Szenes Ernő és még sokan mások.

Szenest persze a mozgókép is felfedezte. Tucatnyi filmben kapott szerepet s szerettette meg magát a közönséggel. A kabaré jelentős részben, a magyar hangosfilm is kis részben zsidó közreműködéssel született. Mindezt leginkább azért érdemes említeni, mert később tragikusan fontossá vált.

Fokozatosan megváltozott a világ. Fura idők voltak azok. Művészek, akik sok éven keresztül játszottak és arattak sikereket egymással, hirtelen két „táborba” kerültek, jó részüket leparancsolták a zsidó behatástól megtisztítani kívánt egészséges magyar színpadokról. Barátok tagadták meg egymást, régi kollégák zárták be ajtóikat társaik előtt.

Szenes Ernőt, a Schneider-villa hippodromozó Tóbiását például 1945. február 25-én Buchenwaldban gyilkolták meg.

A Schneider urakat és családjaikat, a hozzájuk hasonló zsidó kispolgárokat és kispolgári attitűdű nagypolgárokat is nagyrészt Auschwitzba vitték vagy a Dunába lőtték. A Hyppolit ma már kicsit az ő emléküik előtti főhajtás is. Szenes Ernő – akiről annyira keveset tudunk – életéből és művészetéből szinte csak ez, ez a halhatatlan jelenet maradt ránk.

Gál Péter

Gyarmati Andrea: így nem lépett be anyám a pártba

Anyukám így mesélte utóbb a történetet: Ezerrel kombináltam, miképpen úszhatnám meg a dolgot. Gondolkodási időt kértem. Ami nem volt szép dolog, hiszen tudtam, hogy a főnök úgy hiszi, azt gondolom végig, belépek-e, miközben nekem eszem ágában nem volt ígént mondani, és az ürügyön törtem a fejem.

Gyarmati Andrea olimpiai ezüstérmes, Európa-bajnok úszónő a 24.hu-n közzétett sorozatának minapi epizódjában édesanyja, Székely Éva olimpiai bajnok úszónő életének arra az időszakára emlékezik, amikor 1952-ben, már olimpiai aranyérme után, be akarták léptetni a pártba.

A cikk vonatkozó részét idézzük, kiegészítve Székely Éva videointerjújának részletével, melyet a USC Shoah Alapítványnak adott, s amely jól rimel végső érvére, amellyel elhárította a párt szíves invitálását:

*Eltelt egy hét, megint jött a főnök.
– Nos, kedves Éva, sikerült dönteni?*

Nyilván utasítást hajtott végre, járt volna neki néhány piros pont, ha a kemény Székely Évát becsábítja a soraikba. De az én anyukámat más fából faragták.

– Ne haragudjon, még nem tartok ott, és nem lenne jó hit nélkül csinálni a pártmunkát sem.

Nekünk pedig odahaza így értékelték az eseményeket: „Nem is tudom, miben reménykedtem, tán abban, hogy megfeledkeznek rólam. De nem volt ekkora szerencsém.”

Eltelt megint néhány hét, ismét előkerült a főnök, és immár türelmetlenség bujkált a hangjában.

Gyarmati Andrea

– Éva – hm, már nem Évike –, lassan elfogy a türelmünk.

– Főnök úr, alszom rá még egyet, holnapra meglesz a válaszom – így édesanyám.

És azon az éjszakán beugrott a megoldás, az égiek, az őrzőangyal, vagy valaki más odafentről segíthetett.

Anyu néhány nappal később megjelent a patika ajtaján, a főnök azonban megszólította.

– Jó reggelt, Éva, nos, mi a válasza?

– Döntöttem, belépek. Csupán egy feltételem van.

– Nagyszerű, látja, mégiscsak okos lány maga. És mi lenne az az aprócska feltétel?

– Abban a pillanatban kérem a felvételemet a pártba, amint a nácik, akik a háborúban bántották az enyéimet, kilépnék onnan.

A főnöknek leesett az álla, és ijedében bemenekült a kuckójába.

Anyu néhány napig várta a felmondólevelet, de nem történt semmi ilyesmi. Ráadásul a párt soha többé nem invitálta.

Egy jó ötlet olykor életet menthet, de legalábbis önbecsülést.

A USC Shoah Alapítványnak adott videointerjúban Székely Éva felidézi 1944-et, amikor Pesten, a pincében, ahol meghúzódtak, egy nyilas fiú razziazott, és apja azzal a mentőötlettel mentette meg ágyban fekvő lánya életét, hogy azt mondta: beteg, nem tud menni, ne vigye el, bár a nyilas erősködött. Apja azt mondta: *a lány úszóbajnok, s egyszer még maga is büszke lesz rá.* Megmenekültek.

Székely jól emlékezett rá később: a nyilas egyik szeme szürke volt, a másik barna. Ugyanez a nyilas évek múlva egy versenyen az államvédelmi hatóság órnagyaként díjat adott át neki...

Szombat

75 éves Jávor Ferenc Fegyá, aki visszahozta nekünk a klezmert

Kilenc hónappal azután született, hogy a szülei Auschwitzból és a munkaszolgálatból visszatértek, egy cigányzenésztől tanult először a klezmerről, aztán az Operettszínház zenekari árkából kiemelve hozta újra divatba otthon a zsidó népzene.

Amikor azt mondjuk, talán nem érdemes gyermeket nemzeni és szülni erre a rémséges és ijesztő világra, nem árt – sok-sok tízezer túlélő mellett – **Jávor Fegyá** szüleinek gondolnunk, akiknek a fia a háború vége után kerek kilenc hónappal, 1946. február 10-én született a sokat látott Munkácson, amely még ekkor is soknemzetiségű város volt. Születésekor az ablakuk alatt játszott Galambosi Gyula cigányzenész, az első dolog, amit meghallott a világból, a zene volt.

Óhózzá ment el gyerekként Fegyá, mert úgy érezte, hogy egyes dallamok nagyon erősen megindítják, ezekről szeretett volna többet megtudni. Galambosi Gyula ismertette meg a zsidó népzenevel, a klezmerrel, amely olyan jó harmonizál a régió más dallamaival. Ha megszólal, szól benne egy rég eltemetett sokkultúrájúság, sokszínűség is, egy elsüllyedt, elpusztított Közép-Európa emléke: ennek a kései követé és tanúja Jávor Fegyá.

A Szovjetunióból, ahol igazán

nem volt jó zsidónak lenni, Fegyá akkori zenekarát cionista vádakkal betiltották. A 70-es években költözött át Magyarországra: a testvére ide jött férjhez, és így együtt volt a család. Beszélni ugyan nem tudott magyarul, de zenélni minden nyelven tudott. Az Operettszínházba került hegedűsként, dolgozott Feleki Kamill és Németh Marika keze alá, végül azonban, mivel a klezmer nem hagyta nyugodni, és a rendszerváltás amúgy is megnyitotta az utat az elfeledett hagyományok visszatérése előtt, némi további tanulás után belevágott a Budapest Klezmer Band-

be 44 évesen, 1990-ben. A klezmer itthon a visszanyert szabadság és a visszanyert zsidó öntudat zenéje lett – hála többek között talán a leginkább neki.

A rendszerváltás és a szabadság mámorea rég elmúlt már, de Fegyá továbbra is ezeket vonz bárhol, ahol megjelenik. És most már nemcsak zenél, de beszélget is a barátai-val.

A magyar klezmer mesterének művészetét számos kitüntetéssel ismerték el: Kodály Zoltán-díj (2000), Artisjus-díj (2001), Magyar Köztársasági Erdemrend Lovagkeresztje (2003), eMeRTon-díj (2004), Magyar Zsidó Kultúráért díj (2006), érdemes művész cím (2009), Pro Urbe Budapest (2013). 2014-ben Kosuth-díjat kapott a magyar zenei kultúra szerves részét képező klezmer stílus nemzetközi népszerűsítéséért, valamint kiemelkedő zeneszerzői és előadóművészi pályája elismeréseként. 2015-ben együttese, a Budapest Klezmer Band elnyerte a Prima Primissima közönségdíjat. 2020-ban a XIII. kerület díszpolgárává választották.

A klezmert, a kelet-közép-európai zsidó életöröm zenéjét ő támasztotta fel örök életre ott, ahol született. Isten éltesse a 75 éves Jávor Ferencet még legalább 45 évig, bis 120.

...és ideje van a nevetésnek

Légy esett a kávéba – tanmese

Az olasz diühroham közepette földhöz vágja a csészét és elrohan.

A francia kiemeli a legyet és megissza a kávé.

A kínai megeszi a legyet és kiönti a kávé.

Az orosz hang nélkül megissza a kávé léggel együtt.

Az izraeli eladja a kávé a franciának, a legyet a kínainak, és rendel magának egy másik kávé. A maradék pénzen kifejleszt egy készüléket, amely megakadályozza, hogy légy essen a kávécsészébe.

A palesztin megvádolja az izraelit, hogy készakarva tett legyet a kávéba, majd tiltakozik az ENSZ-nél Izrael támadó fellépése ellen. Erre kölcsönt kap az EU-tól egy új csésze kávéra, de a pénzen inkább robbanóanyagot vesz, és felrobbantja azt a kávéházat, ahol az olasz, a francia, a kínai és az orosz éppen együttesen győzködik az izraelit, hogy oda kell adnia a kávéját a szerencsétlen palesztinnak.

A kaszárnyában csörög a telefon. A kiskatona felveszi:

– Melyik barom telefonál éjjelkor?

– Tudja maga, kivel beszél? – kérdezi a telefonban lévő hang.

– Nem – felel a kiskatona. – Kivel?

– Kovács ezredessel.

– Kovács ezredes, és maga tudja, kivel beszél?

– Nem.

– Akkor mázlim van – mondja, és lecsapja a kagylót.

Kohn elmegy a fogorvoshoz:

– Doktor úr, mennyibe kerül a foghúzás?

– Érzéstelenítéssel tízezer, anélkül hét.

– Rendben – mondja Kohn –, akkor kérek egy érzéstelenítést, és adja kölcsön egy kicsit a fogóját.